

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Method in Alevi-Bektashi Tribe and Clan Studies: Oral History

Alevi-Bektaşî Boy ve Aşîret Çalışmalarında Yöntem: Sözlü Tarih

Seyit Gezer*

Abstract: The evolution of culture is possible through the transmission of recorded information between individuals and across generations. Oral culture is known as the most important information network and is an expression of the instinct to act together. In human communities such as clans, tribes, and ethnic groups, which are referred to by different terms due to their population size and influence, the issue of defining and characterizing the community is a sensitive one. The identification and transmission of this information is also carried out according to a specific plan. This is because conducting studies on tribes and clans, particularly for Alevi-Bektashi communities, which are more often associated with religious identities, is arduous in terms of both compilation and interpretation. Today, Alevism is considered primarily a matter of belonging, selfhood, and identity. People belonging to this community identify themselves not so much with religious feelings, but rather as individuals associated with the group whose name is mentioned alongside theirs. While studies on Alevism-Bektashism are abundant, the same cannot be said for some topics or the way certain topics are handled. Studies on Alevi-Bektashi communities in Turkey began in the late 19th century. These studies continued in the first half of the 20th century with publications by some individuals of Bektashi origin, and the number of publications has been steadily increasing since the last quarter of the century. However, the inadequacy of information transfer, particularly in historical sources, regarding Alevi-Bektashi culture, starting from its naming conventions and encompassing faith-based practices, migration, identity, history, etc., has prevented this field from being illuminated to the desired extent today. It is possible to say that two different methods have been followed in the studies conducted so far. In the first method, Alevism was evaluated from the perspective of historical studies. The other method followed involves field research conducted in various regions on Alevism, which is evaluated according to the theses of different disciplines under the umbrella of social sciences. At this point, while the compilation technique was applied in field research, the methodology was sometimes deviated from. The failure to utilize oral history method within their own specific frameworks has led to shortcomings in the interpretation of information. This is because such studies have been labeled as compilations, neglecting the fact that the historical identity of the group under investigation is also an integral part of the research. Therefore, the application of oral history method will be one of the most important factors in Alevi-Bektashi tribal and clan studies.

Keywords: Ethnicity, Tribe and Clan, Alevism Studies, Method, Oral History.

* Dr. Independent Researcher

Dr. Bağımsız Araştırmacı

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1039-6980>

gezerseyit@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Gezer, S. (2026). Method in Alevi-Bektashi tribe and clan studies: Oral history / Alevi-Bektaşî boy ve aşîret çalışmalarında yöntem: Sözlü tarih. *Turkish Studies-Comparative Religious Studies*, 21(Ö1), 907-953. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer]. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.90541>

Received/Geliş: 13 April/Nisan 2026

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

Öz: Kültürün devinimi kendi içinde, kaydedilen bilgilerin bireyler arasında ve kuşaklar boyu aktarımı ile mümkündür. Sözlü kültür en önemli bilgi ağı olarak bilinmektedir ve birlikte hareket edebilme güdüsünün dışı vurumudur. Boy, aşiret ve kavim gibi nüfusları, etkililikleri nedeniyle farklı tamlamalarla anılan insan topluluklarında, topluluğun tanımlanması ile nitelendirilmesi konusu hassasiyet taşımaktadır. Bu konunun belirlenip aktarımı da belli bir plan dahilinde yapılmaktadır. Çünkü boy ve aşiret çalışmalarının, dini kimlikle daha çok isimlendirilen, Alevi-Bektaşî topluluklar için yapılması hem derleme hem de anlamlandırma açısından meşakkatlidir. Günümüzde Alevilik başlı başına mensubiyet şuuru, özlük ve kimlik meselesi olarak değerlendirilmektedir. Bu topluluğa dahil insanlar dinî duygularla hareket etmekten ziyade birlikte ismi anıldığı grubun bireyi olarak kendini bilmektedir. Alevilik-Bektaşîlik konusunda yapılan çalışmalar zengin olmasının yanında bazı konular ya da ele alınan bazı konuların işlenişi için aynı şey söylenemez. Alevi-Bektaşî topluluklar üzerine ülkemizde 19. yüzyılın sonlarından itibaren çalışma yapılmaya başlanılmıştır. Çalışmaların 20. yüzyılın ilk yarısında Bektaşî kökenli bazı kişilerin yaptığı yayınlar ile devam edildiği, yüzyılın son çeyreğinden itibaren yayın sayısının artarak devam ettiği görülmektedir. Fakat Alevi-Bektaşî kültürü üzerine isimlendirmeden başlanarak, inanç temelli uygulamalar, göç, kimlik, tarih vs. konularda özellikle tarihî kaynaklardaki bilgi aktarımının yetersiz kalması, günümüzde bu alanın istenildiği ölçüde aydınlatılamamasına neden olmuştur. Bu zaman kadar yapılan çalışmalarda iki farklı yöntemin izlendiğini söylemek mümkündür. Birinci yöntemde Alevilik, dokümantasyon verilerine dayalı değerlendirilmiştir. Diğer takip edilen yöntem ise değişik bölgelerde yapılan saha araştırmalarıdır. Bu noktada saha araştırmasında derleme tekniği uygulanırken bazen metodolojiden uzaklaşmıştır. Özellikle sözlü tarih metodunun kendi özellikleri içinde kullanılmamış olması bilginin yorumlanmasında eksiklikleri meydana getirmiştir. Çünkü bu tür çalışmalara derleme denilmiş, aslında araştırılan grubun tarihî kimliğinin de araştırmanın bir parçası olduğu ihmal edilmiştir. Bu nedenle Alevi-Bektaşî boy ve aşiret çalışmalarında en önemli etkenlerden biri sözlü tarih metodunun uygulanması olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Etnisite, Boy ve Aşiret, Alevilik Çalışmaları, Yöntem, Sözlü Tarih

Structured Abstract

In cultural studies, the method of data collection is important in terms of leading researchers to accurate and acceptable results. The method followed in obtaining data, particularly in in-depth interviews, also allows for the examination of the subject from different angles. At this point, determining the method to be followed before beginning the study is valuable. In addition, the technique used during observations and interviews in field research may also need to be updated. The key is to obtain accurate information and verify the reliability of the data collected.

This research presents information on the methodology used in Alevi-Bektaşî tribal and clan studies, based on a literature review and an evaluation of the opinions of experts in the field. The introduction to this study provides information about previous research on the subject and presents the views of both domestic and foreign scientists who have conducted studies on the topic. In addition, information about related concepts is listed, and examples are given to illustrate the errors that can result from the incorrect use of these concepts. Especially in human communities that are referred to by different terms due to their numbers and influence, such as tribes, clans, and ethnic groups, the issue of defining and characterizing the individual as a whole is sensitive. Therefore, it has been argued that it is essential to have both information that is accepted as consistent with historical references and a defining characteristic of the people belonging to that community. In addition, it is also crucial to determine a tone that will avoid offending others.

The first section of the study describes how the group is defined, the images used in these definitions, and their historical context. Furthermore, the terms used to define Alevi communities, and those unique to this community, are explained within their own context. Detailed information regarding the concepts, such as their historical development or how they were used by different tribes, is provided in footnotes. In this way, the aim is to emphasize that the classified community is not only a community with a religious identity but also one composed of people bound together by kinship ties.

The second section of the study presents findings and proposed solutions regarding the fundamental problems in Alevi-Bektashi tribal and clan studies. It is argued that the inadequacy of historical written sources on Alevi-Bektashi culture has led to insufficient understanding of the subject today, and that adding new information to existing knowledge is quite difficult. The use of meaningful terms such as heterogeneous, heterodox, syncretic, and homogeneous is questioned. The Alevi-Bektashi community is often described as a secret community within itself. This is because for centuries they have lived with the anxiety of taking sides in political struggles, and these anxieties have driven members of this community to defend themselves both individually and as a group. Consequently, they have lived a cultural life within their own traditional forms. However, it can be said that they have moved away from these traditional forms over time. While this situation exists in other communities as well, it is felt more strongly in communities united under the Alevi-Bektashi umbrella. While the departure from tradition allowed for the reflection of Alevi-Bektaşî culture in terms of form, it also led to differences in performance, resulting in a situation where a grandfather living in a village and a grandchild born and raised in a city could not act with the same sensitivities. This situation paved the way for intergenerational conflicts and, consequently, for changes in the religious structure known as Alevism.

Under the third heading, a proposal is made regarding the methodology to be followed in research on the current situation. In making this proposal, emphasis is placed on the innovative historical approach of the social sciences. The idea that oral history is the most important method is explained with examples. The main reason for this is that oral history adopts an approach that focuses on those outside of authority. Oral history is an interdisciplinary field of study and research method shaped by the memory-based narratives of living individuals; its content is determined by the impulse to include ordinary people, daily life, and subjectivity in the field of historical research, and it is supported electronically with the development of sound recording technologies. The stages of learning, preserving, identifying, interpreting, and analyzing information before using it as a thesis can be listed as the classification of the scientific basis. However, the scientific use of oral history, beyond journalistic logic, is very important in terms of applying the stages of compilation, classification, and interpretation. Furthermore, although it is called oral history, comparing the obtained data with historical documents as much as possible is also valuable. It is crucial to consult qualified sources during the information gathering process and to filter the data obtained both during and after interviews. Therefore, we believe that people's desire to construct their own history should not allow information to stray from the truth and prioritize accepted narratives.

In the conclusion section, the importance of oral cultural ecology in people's memories and its impact on people's collective lifestyle with this importance are emphasized. Because these products are processed over centuries and stored in one's memory; they are performed when the place and occasion arise. These products, which laid the groundwork for the formation of social memory over a certain period of time, are recorded as common cultural values for individuals of the same tribe or clan. Studies conducted on tribes and clans from multiple perspectives across different periods can further enrich our understanding or also reveal the changes and transformations that have occurred. Therefore, it also reveals the effectiveness of people's cultural codes throughout history.

Keywords: Ethnicity, Tribe and Clan, Alevism Studies, Method, Oral History.

ملخص منظم:

في الدراسات الثقافية، تُعد طريقة جمع البيانات مهمة من حيث توجيه الباحثين نحو نتائج دقيقة ومقبولة. كما تتيح الطريقة المتبعة في الحصول على البيانات، لا سيما في المقابلات المتعمقة، دراسة الموضوع من زوايا مختلفة. وفي هذا الصدد، يُعد تحديد الطريقة التي سيتم اتباعها قبل بدء الدراسة أمرًا ذا قيمة. بالإضافة إلى ذلك، قد يكون من الضروري أيضًا تحديث التقنية المستخدمة أثناء الملاحظات والمقابلات في البحوث الميدانية. ويمكن المفتاح في الحصول على معلومات دقيقة والتحقق من موثوقية البيانات التي تم جمعها

تقدم هذه الدراسة معلومات حول المنهجية المستخدمة في دراسات القبائل والعشائر الألبوية-البيكتاشية، استنادًا إلى مراجعة الأدبيات وتقييم آراء الخبراء في هذا المجال. وتقدم مقدمة هذه الدراسة معلومات حول الأبحاث السابقة حول هذا الموضوع، كما تعرض آراء العلماء المحليين والأجانب الذين أجروا دراسات حول هذا الموضوع. بالإضافة إلى ذلك، ترد معلومات حول المفاهيم ذات الصلة، مع تقديم أمثلة لتوضيح الأخطاء التي قد تنجم عن الاستخدام غير الصحيح لهذه المفاهيم. وتعد مسألة تعريف وتوصيف الفرد ككل مسألة حساسة، لا سيما في المجتمعات البشرية التي يُشار إليها بمصطلحات مختلفة بسبب أعدادها ونفوذها، مثل القبائل والعشائر والمجموعات العرقية. لذلك، قيل إن من الضروري توفر معلومات مقبولة على أنها متسقة مع المراجع التاريخية، بالإضافة إلى سمة مميزة للأفراد المنتمين إلى تلك الجماعة. علاوة على ذلك، من الأهمية بمكان أيضًا تحديد نبرة تتجنب الإساءة إلى الآخرين

يصف القسم الأول من الدراسة كيفية تعريف الجماعة، والصور المستخدمة في هذه التعريفات، وسياقها التاريخي. علاوة على ذلك، يتم شرح المصطلحات المستخدمة لتعريف المجتمعات الألبوية، وتلك الخاصة بهذه الجماعة، في سياقها الخاص. وتُقدّم في الحواشي معلومات تفصيلية بشأن المفاهيم، مثل تطورها التاريخي أو كيفية استخدامها من قبل القبائل المختلفة. وبهذه الطريقة، يُهدف إلى التأكيد على أن الجماعة المصنّفة ليست مجرد جماعة ذات هوية دينية فحسب، بل هي أيضًا جماعة تتألف من أشخاص تربطهم روابط القرابة

يعرض القسم الثاني من الدراسة النتائج والحلول المقترحة بشأن المشكلات الأساسية في دراسات القبائل والعشائر الألبوية-البيكتاشية ويُقال إن عدم كفاية المصادر التاريخية المكتوبة عن الثقافة الألبوية-البيكتاشية قد أدى إلى فهم غير كافٍ للموضوع اليوم، وأن إضافة معلومات «جديدة إلى المعرفة الحالية أمر صعب للغاية. كما يُطرح تساؤل حول استخدام مصطلحات ذات دلالات مثل «غير متجانس» و«غير تقليدي» و«توفيقي» و«متجانس». غالبًا ما توصف جماعة الألبوي-البيكتاشي بأنها جماعة سرية في ذاتها. ويرجع ذلك إلى أنهم عاشوا لقرون في قلق من الانحياز إلى أحد الأطراف في الصراعات السياسية، وقد دفعت هذه المخاوف أفراد هذه الجماعة إلى الدفاع عن أنفسهم سواء على المستوى الفردي أو الجماعي. ونتيجة لذلك، عاشوا حياة ثقافية ضمن أشكالهم التقليدية الخاصة. ومع ذلك، يمكن القول إنهم ابتعدوا عن هذه الأشكال التقليدية بمرور الوقت. ورغم أن هذه الحالة موجودة في مجتمعات أخرى أيضًا، إلا أنها تُحسن بشكل أقوى في المجتمعات المتحدة تحت مظلة الألبوي-البيكتاشي. وفي حين أن الابتعاد عن التقاليد سمح بانعكاس ثقافة الألبوي-البيكتاشي من حيث الشكل، إلا أنه أدى أيضًا إلى اختلافات في الأداء، مما أسفر عن حالة لا يستطيع فيها جد يعيش في قرية وحفيد وُلد ونشأ في مدينة التصرف بنفس الحساسيات. وقد مهدت هذه الحالة الطريق «لحدوث صراعات بين الأجيال، وبالتالي لتغيرات في البنية الدينية المعروفة باسم «الألبوية»

تحت العنوان الثالث، يُقدم اقتراح بشأن المنهجية التي يجب اتباعها في البحث حول الوضع الحالي. وعند تقديم هذا الاقتراح، يتم التركيز على النهج التاريخي المبتكر في العلوم الاجتماعية. ويتم شرح فكرة أن التاريخ الشفوي هو الأسلوب الأهم من خلال أمثلة. والسبب الرئيسي في ذلك هو أن التاريخ الشفوي يتبنى نهجًا يركز على من هم خارج دائرة السلطة. التاريخ الشفوي هو مجال دراسي متعدد التخصصات وأسلوب بحثي تشكله الروايات القائمة على الذاكرة للأفراد الأحياء؛ ويحدد محتواه الدافع إلى إدراج الناس العاديين والحياة اليومية والذاتية في مجال البحث التاريخي، ويتم دعمه إلكترونيًا مع تطور تقنيات تسجيل الصوت. ويمكن إدراج مراحل تعلم المعلومات وحفظها وتحديثها وتفسيرها، وتحليلها قبل استخدامها كأطروحة ضمن تصنيف الأساس العلمي. ومع ذلك، فإن الاستخدام العلمي للتاريخ الشفوي، بما يتجاوز المنطق الصحفي يكتسي أهمية بالغة من حيث تطبيق مراحل التجميع والتصنيف والتفسير. علاوة على ذلك، وعلى الرغم من تسميته بالتاريخ الشفوي، فإن مقارنة البيانات التي تم الحصول عليها بالوثائق التاريخية قدر الإمكان أمر ذو قيمة أيضًا. ومن الأهمية بمكان الرجوع إلى مصادر موثوقة أثناء عملية جمع المعلومات وتصنيف البيانات التي تم الحصول عليها سواء أثناء المقابلات أو بعدها. ولذلك، نعتقد أن رغبة الناس في بناء تاريخهم الخاص لا ينبغي أن تسمح للمعلومات بالانحراف عن الحقيقة وإعطاء الأولوية للروايات المقبولة

في قسم الخاتمة، يتم التأكيد على أهمية الإيكولوجيا الثقافية الشفوية في ذاكرة الناس وتأثيرها على نمط الحياة الجماعي للناس في ضوء هذه الأهمية. لأن هذه المنتجات تُعالج على مدى قرون وتُحزن في ذاكرة الفرد؛ ويتم إحيائها عندما يقتضي المكان والمناسبة ذلك. هذه المنتجات، التي أرسى الأساس لتشكيل الذاكرة الاجتماعية على مدى فترة زمنية معينة، تُسجل كقيم ثقافية مشتركة للأفراد من نفس القبيلة أو

العشيرة. ويمكن للدراسات التي تُجرى على القبائل والعشائر من منظورات متعددة عبر فترات زمنية مختلفة أن تثري فهمنا بشكل أكبر أو تكشف أيضاً عن التغييرات والتحويلات التي حدثت. وبالتالي، فإنها تكشف أيضاً عن فعالية الرموز الثقافية للناس عبر التاريخ.

الكلمات المفتاحية: العرق، القبيلة والعشيرة، دراسات الألبوية، المنهج، التاريخ الشفوي

Résumé Structuré:

Dans les études culturelles, la méthode de collecte des données est essentielle pour permettre aux chercheurs d'aboutir à des résultats précis et valables. La méthode suivie pour obtenir des données, en particulier dans le cadre d'entretiens approfondis, permet également d'examiner le sujet sous différents angles. À cet égard, il est utile de déterminer la méthode à suivre avant de commencer l'étude. De plus, la technique utilisée lors des observations et des entretiens dans le cadre de la recherche de terrain peut également nécessiter une mise à jour. L'essentiel est d'obtenir des informations précises et de vérifier la fiabilité des données collectées.

Cette recherche présente des informations sur la méthodologie utilisée dans les études consacrées aux tribus et clans alévis-bektaşis, sur la base d'une revue de la littérature et d'une évaluation des avis d'experts dans ce domaine. L'introduction de cette étude fournit des informations sur les recherches antérieures menées sur le sujet et présente les points de vue de chercheurs nationaux et étrangers ayant mené des études sur ce thème. En outre, des informations sur les concepts connexes sont répertoriées, et des exemples sont donnés pour illustrer les erreurs pouvant résulter d'une utilisation incorrecte de ces concepts. En particulier au sein des communautés humaines désignées par différents termes en raison de leur nombre et de leur influence, telles que les tribus, les clans et les groupes ethniques, la question de la définition et de la caractérisation de l'individu dans son ensemble est sensible. C'est pourquoi certains ont fait valoir qu'il est essentiel de disposer à la fois d'informations reconnues comme cohérentes avec les références historiques et d'une caractéristique distinctive des personnes appartenant à cette communauté. De plus, il est également crucial d'adopter un ton qui évite d'offenser autrui.

La première partie de cette étude décrit la manière dont le groupe est défini, les images utilisées dans ces définitions et leur contexte historique. Par ailleurs, les termes utilisés pour définir les communautés alévis, ainsi que ceux propres à cette communauté, sont expliqués dans leur contexte spécifique. Des informations détaillées concernant ces concepts, telles que leur évolution historique ou la manière dont ils étaient utilisés par différentes tribus, sont fournies dans les notes de bas de page. L'objectif est ainsi de souligner que la communauté étudiée n'est pas seulement une communauté dotée d'une identité religieuse, mais également une communauté composée de personnes unies par des liens de parenté.

La deuxième partie de l'étude présente les conclusions et les solutions proposées concernant les problèmes fondamentaux liés aux études sur les tribus et les clans alévis-bektachis. Il y est avancé que l'insuffisance des sources historiques écrites sur la culture alévi-bektachi a conduit à une compréhension insuffisante du sujet aujourd'hui, et qu'il est assez difficile d'enrichir les connaissances existantes par de nouvelles informations. L'utilisation de termes tels que « hétérogène », « hétérodoxe », « syncrétique » et « homogène » est remise en question. La communauté alévi-bektachi est souvent décrite comme une communauté secrète en soi. Cela s'explique par le fait que, pendant des siècles, ses membres ont vécu dans l'angoisse de devoir prendre parti dans les luttes politiques, et que ces angoisses les ont poussés à se défendre tant individuellement qu'en tant que groupe. En conséquence, ils ont mené une vie culturelle au sein de leurs propres formes traditionnelles. On peut toutefois affirmer qu'ils se sont éloignés de ces formes traditionnelles au fil du temps. Si cette situation existe également dans d'autres communautés, elle est ressentie plus vivement au sein des communautés regroupées sous la bannière alévi-bektachi. Si l'éloignement de la tradition a permis à la culture alévi-bektachi de se refléter sur le plan formel, il a également entraîné des divergences dans la pratique, aboutissant à une situation où un grand-père vivant dans un village et un petit-enfant né et élevé en ville ne pouvaient pas agir avec les mêmes sensibilités. Cette situation a ouvert la voie à des conflits intergénérationnels et, par conséquent, à des changements dans la structure religieuse connue sous le nom d'alévisme.

Dans la troisième partie, une proposition est formulée concernant la méthodologie à suivre pour étudier la situation actuelle. Dans cette proposition, l'accent est mis sur l'approche historique innovante des sciences sociales. L'idée selon laquelle l'histoire orale constitue la méthode la plus importante est illustrée par

des exemples. La raison principale en est que l'histoire orale adopte une approche centrée sur ceux qui se situent en dehors des structures d'autorité. L'histoire orale est un domaine d'étude interdisciplinaire et une méthode de recherche façonnée par les récits mémoriels d'individus vivants ; son contenu est déterminé par la volonté d'inclure les gens ordinaires, la vie quotidienne et la subjectivité dans le champ de la recherche historique, et elle s'appuie sur les technologies d'enregistrement sonore. Les étapes d'apprentissage, de préservation, d'identification, d'interprétation et d'analyse de l'information avant son utilisation dans une thèse peuvent être considérées comme la classification de la base scientifique. Cependant, l'utilisation scientifique de l'histoire orale, au-delà de la logique journalistique, revêt une grande importance en ce qui concerne l'application des étapes de compilation, de classification et d'interprétation. De plus, bien qu'il s'agisse d'histoire orale, il est également utile de comparer autant que possible les données obtenues avec des documents historiques. Il est essentiel de consulter des sources fiables pendant le processus de collecte d'informations et de filtrer les données obtenues tant pendant qu'après les entretiens. Par conséquent, nous estimons que le désir des individus de construire leur propre histoire ne doit pas permettre aux informations de s'éloigner de la vérité ni de privilégier des récits établis.

Dans la conclusion, l'importance de l'écologie culturelle orale dans les mémoires collectives et son impact sur le mode de vie collectif sont mis en avant. En effet, ces éléments sont façonnés au fil des siècles et conservés dans la mémoire collective ; ils sont mis en œuvre lorsque le lieu et l'occasion s'y prêtent. Ces éléments, qui ont jeté les bases de la formation de la mémoire sociale sur une certaine période, sont consignés en tant que valeurs culturelles communes pour les membres d'une même tribu ou d'un même clan. Les études menées sur les tribus et les clans sous de multiples angles et à différentes époques peuvent enrichir davantage notre compréhension ou révéler les changements et les transformations qui se sont produits. Elles mettent ainsi en évidence l'efficacité des codes culturels des populations à travers l'histoire.

Mots-clés: ethnicité, tribu et clan, études sur l'alévisme, méthode, histoire orale.

Resumen Estructurado:

En los estudios culturales, el método de recopilación de datos es importante para que los investigadores obtengan resultados precisos y aceptables. El método seguido para obtener datos, especialmente en las entrevistas en profundidad, también permite examinar el tema desde diferentes perspectivas. En este sentido, resulta valioso determinar el método a seguir antes de iniciar el estudio. Además, puede ser necesario actualizar la técnica utilizada durante las observaciones y entrevistas en la investigación de campo. La clave está en obtener información precisa y verificar la fiabilidad de los datos recopilados.

Esta investigación presenta información sobre la metodología utilizada en los estudios sobre las tribus y los clanes alevi-bektaşî, basada en una revisión bibliográfica y en una evaluación de las opiniones de expertos en la materia. La introducción a este estudio ofrece información sobre investigaciones previas sobre el tema y presenta los puntos de vista de científicos tanto nacionales como extranjeros que han realizado estudios al respecto. Además, se recoge información sobre conceptos relacionados y se ofrecen ejemplos para ilustrar los errores que pueden derivarse de un uso incorrecto de dichos conceptos. Especialmente en las comunidades humanas a las que se hace referencia con diferentes términos debido a su número e influencia, como tribus, clanes y grupos étnicos, la cuestión de definir y caracterizar al individuo en su conjunto es delicada. Por lo tanto, se ha argumentado que es esencial disponer tanto de información que se acepte como coherente con las referencias históricas como de una característica definitoria de las personas que pertenecen a esa comunidad. Además, también es crucial establecer un tono que evite ofender a los demás.

La primera sección del estudio describe cómo se define al grupo, las imágenes utilizadas en estas definiciones y su contexto histórico. Asimismo, los términos utilizados para definir a las comunidades alevîs, así como aquellos propios de esta comunidad, se explican dentro de su propio contexto. En las notas a pie de página se proporciona información detallada sobre los conceptos, como su evolución histórica o cómo los utilizaban las diferentes tribus. De este modo, se pretende destacar que la comunidad clasificada no es solo una comunidad con una identidad religiosa, sino también una compuesta por personas unidas por lazos de parentesco.

La segunda sección del estudio presenta conclusiones y soluciones propuestas respecto a los problemas fundamentales en los estudios sobre las tribus y los clanes alevi-bektashis. Se sostiene que la insuficiencia de fuentes históricas escritas sobre la cultura alevi-bektashi ha dado lugar a una comprensión insuficiente del tema en la actualidad, y que añadir nueva información al conocimiento existente resulta bastante difícil. Se cuestiona el uso de términos como «heterogéneo», «heterodoxo», «sincrético» y «homogéneo». La comunidad alevi-bektashi se describe a menudo como una comunidad secreta en sí misma. Esto se debe a que, durante siglos, han vivido con la inquietud de tener que tomar partido en las luchas políticas, y estas inquietudes han llevado a los miembros de esta comunidad a defenderse tanto a título individual como colectivo. En consecuencia, han llevado una vida cultural dentro de sus propias formas tradicionales. Sin embargo, puede decirse que, con el tiempo, se han alejado de estas formas tradicionales. Aunque esta situación también se da en otras comunidades, se percibe con mayor intensidad en las comunidades agrupadas bajo el paraguas alevi-bektashi. Si bien el alejamiento de la tradición permitió la reflexión sobre la cultura alevi-bektashi en términos de forma, también dio lugar a diferencias en la práctica, lo que derivó en una situación en la que un abuelo que vive en un pueblo y un nieto nacido y criado en una ciudad no podían actuar con la misma sensibilidad. Esta situación allanó el camino para los conflictos intergeneracionales y, en consecuencia, para cambios en la estructura religiosa conocida como alevismo.

En el tercer apartado, se presenta una propuesta sobre la metodología que debe seguirse en la investigación de la situación actual. Al formular esta propuesta, se hace hincapié en el enfoque histórico innovador de las ciencias sociales. La idea de que la historia oral es el método más importante se explica con ejemplos. La razón principal es que la historia oral adopta un enfoque centrado en quienes se encuentran al margen de la autoridad. La historia oral es un campo de estudio interdisciplinario y un método de investigación configurado por las narrativas basadas en la memoria de personas vivas; su contenido viene determinado por el impulso de incluir a la gente corriente, la vida cotidiana y la subjetividad en el ámbito de la investigación histórica, y cuenta con el respaldo electrónico que proporciona el desarrollo de las tecnologías de grabación de sonido. Las etapas de aprendizaje, conservación, identificación, interpretación y análisis de la información antes de utilizarla como base para una tesis pueden enumerarse como la clasificación de los fundamentos científicos. Sin embargo, el uso científico de la historia oral, más allá de la lógica periodística, es muy importante a la hora de aplicar las etapas de recopilación, clasificación e interpretación. Además, aunque se denomine «historia oral», también resulta valioso comparar los datos obtenidos con documentos históricos en la medida de lo posible. Es fundamental consultar fuentes fidedignas durante el proceso de recopilación de información y filtrar los datos obtenidos tanto durante las entrevistas como después de ellas. Por lo tanto, creemos que el deseo de las personas de construir su propia historia no debe permitir que la información se aleje de la verdad ni dar prioridad a las narrativas aceptadas.

En la sección de conclusiones, se destaca la importancia de la ecología cultural oral en los recuerdos de las personas y su impacto en el modo de vida colectivo de la población, dada esta importancia. Dado que estos productos se han ido elaborando a lo largo de siglos y se almacenan en la memoria de cada uno, se ponen en práctica cuando surge el lugar y la ocasión adecuados. Estos productos, que sentaron las bases para la formación de la memoria social a lo largo de un determinado período de tiempo, quedan registrados como valores culturales comunes para los individuos de la misma tribu o clan. Los estudios realizados sobre tribus y clanes desde múltiples perspectivas a lo largo de diferentes períodos pueden enriquecer aún más nuestra comprensión o revelar los cambios y transformaciones que se han producido. Por lo tanto, también ponen de manifiesto la eficacia de los códigos culturales de las personas a lo largo de la historia.

Palabras clave: Etnicidad, tribu y clan, estudios sobre el alevismo, método, historia oral.

结构化摘要:

在文化研究中，数据收集方法对于引导研究者得出准确且可接受的研究结果至关重要。数据获取所采用的方法——尤其是深度访谈——还能使研究者从不同角度对研究对象进行考察。因此，在开始研究之前确定具体方法具有重要意义。此外，田野调查中观察和访谈所采用的技术也可能需要更新。关键在于获取准确信息并验证所收集数据的可靠性。

本研究基于文献综述及对该领域专家意见的评估，介绍了阿列维-贝克塔什部落与氏族研究中采用的方法论。本研究的引言部分概述了该主题的既往研究，并呈现了国内外学者对此课题的研究观点。此外，本文还列举了相关概念的信息，并通过实例说明了错误使用这些概念可能导致的偏差。特别是在因规模和影响力不同而被称为部落、氏族和民族等不同术语的人类群体中，如何定义和描述该群体整体的特征是一个敏感问题。因此，有观点认为，既需要与历史文献相符且被普遍接受的信息，也需要该群体成员的特征性标识。此外，确定一种避免冒犯他人的表述语气也至关重要。

本研究的第一部分阐述了该群体的定义方式、定义中所使用的意象及其历史背景。此外，文中还结合具体语境，对用于界定阿列维群体的术语以及该群体特有的术语进行了阐释。关于这些概念的详细信息——**例如其历史演变或不同部落的使用方式——均在脚注中予以说明。**此举旨在强调：被归类的群体不仅是一个具有宗教身份的群体，更是一个由亲属关系联结在一起的群体。

本研究的第二部分呈现了关于阿列维-贝克塔什部落与氏族研究中根本性问题的研究发现及解决方案。文中指出，由于关于阿列维-贝克塔什文化的历史文献资料匮乏，导致当今对该主题的理解尚不充分，且难以在现有知识基础上补充新信息。文中还对“**异质**”、“**异端**”、“**融合**”和“**同质**”等术语的使用提出了质疑。阿列维-贝克塔什社群常被描述为一个“**内部封闭的秘密社群**”。这是因为几个世纪以来，他们一直生活在政治斗争中必须选边站的焦虑之中，而这种焦虑促使该社群的成员在个人和群体层面都采取自我防御的姿态。因此，他们一直遵循自身传统的形式过着文化生活。然而，可以说随着时间的推移，他们已经逐渐偏离了这些传统形式。虽然这种情况在其他群体中也存在，但在阿列维-贝克塔什大伞下的群体中感受更为强烈。虽然脱离传统在形式上使阿列维-贝克塔什文化得以体现，但也导致了实践上的差异，从而造成了一种局面：一位生活在乡村的祖父与一位在城市出生长大的孙子，无法以同样的敏感度行事。这种状况为代际冲突埋下了伏笔，进而导致了被称为“**阿列维教**”的宗教结构发生变化。

在第三部分，针对当前状况的研究方法提出了建议。在提出这一建议时，重点强调了社会科学中一种创新的历史研究方法。文中通过实例阐释了口述历史作为最重要研究方法的观点。其主要原因在于，口述历史采用了一种聚焦于权威体系之外群体的研究方法。口述历史是一门由在世个体的记忆叙事所塑造的跨学科研究领域及研究方法；其内容源于将普通人、日常生活及主观性纳入历史研究领域的诉求，并随着录音技术的发展而获得了电子化的技术支持。在将信息用于撰写论文之前，学习、保存、识别、诠释和分析信息的各个阶段可被归类为科学基础。然而，超越新闻逻辑，科学地运用口述历史，在应用编纂、分类和诠释等阶段方面至关重要。此外，尽管其被称为口述历史，但尽可能将获取的数据与历史文献进行比对也具有重要价值。在信息收集过程中查阅可靠的来源，并在访谈期间及之后对所获数据进行筛选，这一点至关重要。因此，我们认为，人们构建自身历史的愿望不应导致信息偏离真相，也不应优先考虑已被接受的叙事。

在结论部分，强调了口述文化生态在人们记忆中的重要性，以及它基于这一重要性对人们集体生活方式的影响。因为这些文化产物经过数个世纪的沉淀并储存在人们的记忆中；当场合和时机成熟时，它们便会得以呈现。这些文化产物为特定时期社会记忆的形成奠定了基础，并作为共同的文化价值被同一部落或氏族成员所传承。从不同时期、多角度对部落和氏族开展的研究，不仅能进

一步丰富我们的认知，还能揭示其中发生的变迁与演变。因此，这也彰显了人们的文化代码在历史长河中的有效性。

关键词：民族，部落与氏族，阿列维派研究，方法，口述历史。

Структурированное Резюме:

В культурологии метод сбора данных играет важную роль в обеспечении получения исследователями точных и достоверных результатов. Метод, используемый при сборе данных, особенно в ходе углубленных интервью, также позволяет рассматривать предмет исследования с разных точек зрения. В связи с этим важно определить метод исследования ещё до его начала. Кроме того, может возникнуть необходимость в обновлении методов, применяемых во время наблюдений и интервью в ходе полевых исследований. Ключевым моментом является получение точной информации и проверка достоверности собранных данных.

В данном исследовании представлена информация о методологии, применяемой в исследованиях племен и кланов алеви-бекташи, основанная на обзоре литературы и оценке мнений экспертов в данной области. Во введении к данному исследованию содержится информация о предыдущих исследованиях по данной теме и представлены мнения как отечественных, так и зарубежных ученых, проводивших исследования по данной теме. Кроме того, приводится информация о связанных понятиях и даются примеры, иллюстрирующие ошибки, которые могут возникнуть в результате неверного использования этих понятий. Особенно в человеческих сообществах, которые в силу своей численности и влияния обозначаются различными терминами, такими как племена, кланы и этнические группы, вопрос определения и характеристики данного сообщества в целом является деликатным. Поэтому высказывается мнение, что крайне важно располагать как информацией, признанной соответствующей историческим источникам, так и определяющими характеристиками людей, принадлежащих к данной общине. Кроме того, чрезвычайно важно выбрать такой тон, который позволит избежать оскорбления других.

В первом разделе исследования описывается, как определяется данная группа, какие образы используются в этих определениях и в каком историческом контексте они возникают. Кроме того, термины, используемые для определения алевитских общин, а также термины, характерные исключительно для этой общины, объясняются в их собственном контексте. Подробная информация о понятиях, такая как их историческое развитие или то, как они использовались различными племенами, приводится в сносках. Таким образом, цель состоит в том, чтобы подчеркнуть, что рассматриваемая община представляет собой не только сообщество с религиозной идентичностью, но и сообщество, состоящее из людей, связанных между собой родственными узами.

Во втором разделе исследования представлены выводы и предлагаемые решения, касающиеся фундаментальных проблем в исследованиях племен и кланов алеви-бекташи. Утверждается, что недостаточность исторических письменных источников о культуре алеви-бекташи привела к недостаточному пониманию данного вопроса в наши дни, и что пополнение существующих знаний новой информацией представляется весьма затруднительным. Ставится под сомнение использование таких терминов, как «гетерогенный», «неортодоксальный», «синкретический» и «гомогенный». Сообщество алеви-бекташи часто описывается как закрытое сообщество внутри себя. Это объясняется тем, что на протяжении веков его члены жили в постоянном страхе принять чью-либо сторону в политических борьбах, и эти опасения заставляли их защищаться как индивидуально, так и коллективно. В результате они вели культурную жизнь в рамках собственных традиционных форм. Однако можно сказать, что со временем они отошли от этих традиционных форм. Хотя подобная ситуация наблюдается и в других общинах, она ощущается более остро в общинах, объединенных под эгидой алеви-бекташи. Отход от традиций, с одной стороны, позволил отразить культуру алеви-бекташи в формальном плане, но, с другой стороны, привел к различиям в практике, в результате чего сложилась ситуация, при которой дед, живущий в деревне, и внук, родившийся и выросший в городе, не могли действовать с одинаковой чувствительностью. Эта ситуация подготовила почву для межпоколенческих конфликтов и, как следствие, для изменений в религиозной структуре, известной как алевизм.

В третьем разделе предлагается методология, которой следует придерживаться при исследовании текущей ситуации. При формулировании этого предложения акцент делается на инновационном историческом подходе в социальных науках. Идея о том, что устная история является наиболее важным методом, поясняется с помощью примеров. Главная причина этого заключается в том, что устная история использует подход, ориентированный на тех, кто находится вне круга власти. Устная история — это междисциплинарная область изучения и метод исследования, формируемые на основе основанных на памяти повествований живых людей; её содержание определяется стремлением включить в сферу исторических исследований обычных людей, повседневную жизнь и субъективность, а с развитием технологий звукозаписи она получает электронную поддержку. Этапы изучения, сохранения, идентификации, интерпретации и анализа информации перед её использованием в качестве материала для диссертации можно перечислить в качестве классификации научной основы. Однако научное использование устной истории, выходящее за рамки журналистской логики, имеет большое значение с точки зрения применения этапов сбора, классификации и интерпретации. Кроме того, хотя этот метод и называется «устной историей», ценность заключается также в том, чтобы по возможности сопоставлять полученные данные с историческими документами. Крайне важно в процессе сбора информации обращаться к авторитетным источникам и фильтровать данные, полученные как во время, так и после интервью. Поэтому мы считаем, что стремление людей создавать собственную историю не должно приводить к отклонению информации от истины и приданию приоритета общепринятым нарративам.

В заключительной части подчеркивается важность устной культурной экологии в народной памяти и её влияние на коллективный образ жизни людей с учётом этой важности. Поскольку эти произведения обрабатываются на протяжении веков и хранятся в памяти человека, они воплощаются в жизнь, когда возникает соответствующее место и случай. Эти произведения, заложившие основу для формирования социальной памяти в течение определённого периода времени, фиксируются как общие культурные ценности для представителей одного племени или клана. Исследования, проводимые в отношении племен и кланов с различных точек зрения в разные периоды, могут ещё больше обогатить наше понимание или же выявить произошедшие изменения и трансформации. Таким образом, они также демонстрируют эффективность культурных кодов людей на протяжении всей истории.

Ключевые слова: Этничность, племя и клан, исследования алевизма, метод, устная история.

संरचित सारांशः

सांस्कृतिक अध्ययन में, शोधकर्ताओं को सटीक और स्वीकार्य परिणामों तक पहुँचाने के मामले में डेटा संग्रह की विधि महत्वपूर्ण है। डेटा प्राप्त करने में अपनाई गई विधि, विशेष रूप से गहन साक्षात्कारों में, विषय की विभिन्न कोणों से जांच की अनुमति भी देती है। इस बिंदु पर, अध्ययन शुरू करने से पहले अपनाई जाने वाली विधि को निर्धारित करना मूल्यवान है। इसके अलावा, क्षेत्र अनुसंधान में अवलोकन और साक्षात्कार के दौरान उपयोग की जाने वाली तकनीक को भी अपडेट करने की आवश्यकता हो सकती है। कुंजी सटीक जानकारी प्राप्त करना और एकत्र किए गए डेटा की विश्वसनीयता को सत्यापित करना है।

यह शोध एलेवी-बेक्ताशी जनजातीय और कबीला अध्ययन में उपयोग की जाने वाली कार्यप्रणाली पर जानकारी प्रस्तुत करता है, जो साहित्य समीक्षा और क्षेत्र के विशेषज्ञों की राय के मूल्यांकन पर आधारित है। इस अध्ययन का परिचय विषय पर पिछले शोध के बारे में जानकारी प्रदान करता है और उन घरेलू और विदेशी वैज्ञानिकों के विचार प्रस्तुत करता है जिन्होंने इस विषय पर अध्ययन किया है।

इसके अतिरिक्त, संबंधित अवधारणाओं के बारे में जानकारी सूचीबद्ध की गई है, और इन अवधारणाओं के गलत उपयोग से होने वाली त्रुटियों को दर्शाने के लिए उदाहरण दिए गए हैं। विशेष रूप से मानव समुदायों में, जिन्हें उनकी संख्या और प्रभाव के कारण विभिन्न शब्दों से संदर्भित किया जाता है, जैसे कि जनजातियाँ, कुल और जातीय समूह, व्यक्ति को एक समग्र के रूप में परिभाषित करने और उसका चरित्र चित्रित करने का मुद्दा संवेदनशील है।

इसलिए, यह तर्क दिया गया है कि ऐतिहासिक संदर्भों के अनुरूप स्वीकार की गई जानकारी और उस समुदाय से संबंधित लोगों की एक परिभाषित विशेषता, दोनों का होना आवश्यक है। इसके अलावा, एक ऐसा लहजा निर्धारित करना भी महत्वपूर्ण है जो दूसरों को आहत करने से बचाए।

अध्ययन के पहले खंड में वर्णन किया गया है कि समूह को कैसे परिभाषित किया गया है, इन परिभाषाओं में उपयोग की गई छवियों और उनके ऐतिहासिक संदर्भ का वर्णन है।

इसके अलावा, अलेवी समुदायों को परिभाषित करने के लिए उपयोग किए जाने वाले शब्द, और इस समुदाय के लिए विशिष्ट शब्द, उनके अपने संदर्भ में समझाए गए हैं। अवधारणाओं के बारे में विस्तृत जानकारी, जैसे उनका ऐतिहासिक विकास या विभिन्न जनजातियों द्वारा उनका उपयोग कैसे किया गया, पादटिप्पणियों में प्रदान की गई है। इस तरह, इसका उद्देश्य इस बात पर जोर देना है कि वर्गीकृत समुदाय न केवल एक धार्मिक पहचान वाला समुदाय है, बल्कि यह रक्त संबंधों से बंधे लोगों का भी एक समुदाय है।

अध्ययन के दूसरे खंड में अलेवी-बेक्ताशी जनजातीय और कुल अध्ययनों में मौलिक समस्याओं के संबंध में निष्कर्ष और प्रस्तावित समाधान प्रस्तुत किए गए हैं। यह तर्क दिया गया है कि अलेवी-बेक्ताशी संस्कृति पर ऐतिहासिक लिखित स्रोतों की अपर्याप्तता के कारण आज इस विषय की अपर्याप्त समझ हुई है, और मौजूदा ज्ञान में नई जानकारी जोड़ना काफी मुश्किल है। विषम, अपरंपरागत, संप्रदायिक, और समरूप जैसे अर्थपूर्ण शब्दों के उपयोग पर सवाल उठाया गया है। अलेवी-बेक्ताशी समुदाय को अक्सर अपने भीतर ही एक गुप्त समुदाय के रूप में वर्णित किया जाता है। ऐसा इसलिए है क्योंकि सदियों से वे राजनीतिक संघर्षों में पक्ष लेने की चिंता के साथ जीते आए हैं, और इन चिंताओं ने इस समुदाय के सदस्यों को व्यक्तिगत रूप से और एक समूह के रूप में अपना बचाव करने के लिए प्रेरित किया है। परिणामस्वरूप, उन्होंने अपने ही पारंपरिक रूपों के भीतर एक सांस्कृतिक जीवन जिया है। हालाँकि, यह कहा जा सकता है कि समय के साथ वे इन पारंपरिक रूपों से दूर हो गए हैं। हालाँकि यह स्थिति अन्य समुदायों में भी मौजूद है, लेकिन अलेवी-बेक्ताशी के छत्रछाया तले एकजुट समुदायों में यह अधिक तीव्रता से महसूस की जाती है। जहाँ परंपरा से विचलन ने रूप के मामले में अलेवी-बेक्ताशी संस्कृति के प्रतिबिंब को संभव बनाया, वहीं इसने प्रदर्शन में मतभेदों को भी जन्म दिया, जिसके परिणामस्वरूप एक गाँव में रहने वाले दादा और शहर में जन्मे-पले पोते एक जैसी संवेदनशीलताओं के साथ काम नहीं कर सकते थे।

इस स्थिति ने पीढ़ीगत संघर्षों और परिणामस्वरूप, एलेविज़्म के नाम से जानी जाने वाली धार्मिक संरचना में बदलावों का मार्ग प्रशस्त किया।

तीसरे शीर्षक के अंतर्गत, वर्तमान स्थिति पर शोध में अपनाई जाने वाली कार्यप्रणाली के संबंध में एक प्रस्ताव रखा गया है। इस प्रस्ताव को बनाने में, सामाजिक विज्ञानों के अभिनव ऐतिहासिक दृष्टिकोण पर जोर दिया गया है।

मौखिक इतिहास सबसे महत्वपूर्ण विधि है, इस विचार को उदाहरणों के साथ समझाया गया है। इसका मुख्य कारण यह है कि मौखिक इतिहास एक ऐसी पद्धति अपनाता है जो सत्ता से बाहर के लोगों पर केंद्रित होती है। मौखिक इतिहास अध्ययन और अनुसंधान का एक अंतःविषय क्षेत्र और अनुसंधान विधि है जो जीवित व्यक्तियों की स्मृति-आधारित कथाओं से आकार पाती है; इसकी सामग्री ऐतिहासिक अनुसंधान के क्षेत्र में आम लोगों, दैनिक जीवन और विषयगतता को शामिल करने की प्रेरणा से निर्धारित होती है, और यह ध्वनि रिकॉर्डिंग तकनीकों के विकास के साथ इलेक्ट्रॉनिक रूप से समर्थित है।

सूचना का उपयोग एक शोध-प्रबंध के रूप में करने से पहले उसे सीखने, संरक्षित करने, पहचानने, व्याख्या करने और विश्लेषण करने के चरणों को वैज्ञानिक आधार के वर्गीकरण के रूप में सूचीबद्ध किया जा सकता है। हालाँकि, पत्रकारिता की तर्कसंगति से परे, मौखिक इतिहास का वैज्ञानिक उपयोग संकलन, वर्गीकरण और व्याख्या के चरणों को लागू करने के संदर्भ में बहुत महत्वपूर्ण है। इसके अलावा, यद्यपि इसे मौखिक इतिहास कहा जाता है, प्राप्त डेटा की तुलना ऐतिहासिक दस्तावेजों से यथासंभव करना भी मूल्यवान है। सूचना एकत्र करने की प्रक्रिया के दौरान योग्य स्रोतों से परामर्श करना और साक्षात्कार के दौरान तथा बाद में प्राप्त डेटा को फ़िल्टर करना महत्वपूर्ण है। इसलिए, हमारा मानना है कि लोगों की अपनी इतिहास रचने की इच्छा को जानकारी को सच्चाई से भटकने और स्वीकृत कथाओं को प्राथमिकता देने की अनुमति नहीं देनी चाहिए।

निष्कर्ष खंड में, लोगों की यादों में मौखिक सांस्कृतिक पारिस्थितिकी के महत्व और इस महत्व के साथ लोगों की सामूहिक जीवन शैली पर इसके प्रभाव पर जोर दिया गया है। क्योंकि ये उत्पाद सदियों से संसाधित होते हैं और किसी की स्मृति में संग्रहीत रहते हैं; इन्हें तब प्रस्तुत किया जाता है जब स्थान और अवसर उत्पन्न होता है। ये उत्पाद, जिन्होंने एक

निश्चित अवधि के दौरान सामाजिक स्मृति के निर्माण की नींव रखी, एक ही जनजाति या कुल के व्यक्तियों के लिए सामान्य सांस्कृतिक मूल्यों के रूप में दर्ज किए जाते हैं।

विभिन्न कालखंडों में विभिन्न दृष्टिकोणों से जनजातियों और कुलों पर किए गए अध्ययन हमारी समझ को और समृद्ध कर सकते हैं या हुए परिवर्तनों और बदलावों को भी प्रकट कर सकते हैं। इसलिए, यह इतिहास भर में लोगों के सांस्कृतिक कोड की प्रभावशीलता को भी प्रकट करता है।

मुख्य शब्द: जातीयता, जनजाति और कुल, अलेविज़्म अध्ययन, विधि, मौखिक इतिहास।

Yapılandırılmış Özet:

Kültürel çalışmalarda verilerin elde edilme şekli, araştırmacıları doğru ve kabul edilir sonuçlara götürmesi açısından önemlidir. Veriler elde edilirken izlenen yöntem özellikle nitelikli görüşmeler, olayın farklı açılardan irdelenmesine de imkân tanımaktadır. Bu noktada çalışmaya başlamadan önce izlenecek yöntemin tespiti değerlidir. Bunun yanında saha araştırmalarında gözlem ve görüşmeler esnasında kullanılan tekniğin güncellenmesi de gerekebilir. Önemli olan doğru bilgiye ulaşmak ve elde edilen bilgilerin sağlamasını alabilmektir.

Bu araştırmada literatür taraması ve alanında uzman kişilerin görüşlerinin değerlendirilmesi neticesi Alevi-Bektaşî boy ve aşîret çalışmalarında izlenen yöntem veya yöntemlerle ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında konuyla ilgili daha önce yapılan araştırmalar hakkında bilgiler verilerek, çalışma yapan yerli ve yabancı bilim insanlarının görüşleri aktarılmıştır. Bunların yanı sıra konuyla ilgili kavramlara dair bilgiler de sıralanmış, kavramların yanlış kullanılmasının ne gibi yanlışlıklara sebep olacağı örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Hususiyetle boy, aşîret, kavim gibi sayıları ve nüfuzları nedeniyle farklı tamlamalarla anılan insan topluluklarında, bir bütün olarak bireyin tanımlanması ve nitelendirilmesi konusu hassasiyet taşımaktadır. Bu nedenle mensup olan insanları tanımlayan ve tarihî referanslarla örtüştüğü kabul edilen bilginin bir arada bulunması oldukça kıymetlidir. Bunların yanında diğer insanların rencide olmalarının önüne geçecek bir üslubun belirlenmesi de oldukça önemlidir.

Çalışmanın ilk başlığı altında grubun nasıl tanımlandığı, tanımlar yapılırken hangi imgelerin kullanıldığı, tarihî süreç içinde incelenerek aktarılmıştır. Ayrıca Alevi toplulukları tanımlamak için kullanılan ve sadece bu topluluğa özgü terimlerin de kendi bağlamında izahı yapılmıştır. Kavramlarla ilgili bilgiler verilirken tarihî gelişimi ya da farklı boyolar tarafından ne şekilde kullanıldığı gibi ayrıntı gerektiren hususlar ise dipnotlar şeklinde aktarılmıştır. Böylelikle sınıflandırılan toplumun sadece dinî kimliğe sahip bir toplum olmadığı aynı zamanda akrabalık bağıyla birbirine bağlı insanlardan meydana geldiği de vurgulanmak istenilmiştir.

Çalışmanın ikinci başlığı altında ise Alevi-Bektaşî boy ve aşîret çalışmalarında temel sorunların ne olduğuna dair tespitler ve çözüm önerilerini içeren teklifler sunulmuştur. Özellikle Alevi-Bektaşî kültürü üzerine tarihî yazılı kaynaklardaki bilgi aktarımının kifayetsiz kalmasının, günümüzde bu alanın yeterince aydınlatılamamasına neden olduğu anlatılarak, yapılan çalışmalarda bilinenin üzerine yenisinin eklenmesinin oldukça güç olduğu dile getirilmiştir. Heterojen, heterodoks, senkretik, homojen vs. gibi anlamlı terimlerin kullanımı sorgulanmıştır. Alevi-Bektaşî toplumu yapısı itibarıyla kendi içinde sır cemaat olarak dillendirilmektedir. Çünkü yüzyıllardır siyasi bir çekışmenin içinde taraf olma kaygısı yaşamış, yaşanan kaygılar bu cemaatin üyelerini kendilerini birey olarak da grup olarak da savunma iç güdüsüne itmiştir. Dolayısıyla kendilerine has geleneksel formlar içinde kültürel bir hayatı da yaşamışlardır. Fakat zaman içinde geleneksel formlardan uzaklaştığı da söylenebilir. Aslında bu durum diğer cemaatlerde de bulunmakla birlikte özellikle Alevi-Bektaşî üst çatısında birleşen topluluklarda daha çok hissedilmektedir. Gelenekten uzaklaşmış olması form anlamında Alevi-Bektaşî kültürünün yansımalarına izin vermişse de icra anlamında farkındalıkların yaşanmasına, dolayısıyla köyde yaşayan bir büyükbaba ile kentte doğup büyüyen bir torunun aynı hassasiyetlerle hareket edememesine neden olmuştur. Bu durum kuşaklar arası çatışmaların yaşanmasına, bu nedenle de Alevilik adı verilen dinî yapının değişimine zemin hazırlamıştır.

Üçüncü başlık altında ise güncel durumun araştırmalarda izlenecek yönteme dair teklifte bulunulmuştur. Teklifte bulunulurken sosyal bilimlerin özellikle yenilikçi tarih yaklaşımına vurgu yapılmıştır. İzlenecek yöntemler arasında en önemlisinin sözlü tarih olduğu fikri örneklerle açıklanmıştır. Sözlü tarihin özellikle

otoritenin dışında olanların merkeze alındığı bir yaklaşım benimsemiş olması bu gerekçenin başlıca nedeni olmuştur. Sözlü tarih; yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla şekillenen; sıradan insanları, gündelik yaşamı ve öznelliği tarihin araştırma alanına dâhil etme dürtüsüyle içeriği beliren ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de elektronik anlamda desteklenen disiplinler arası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Bilginin öğrenilmesi, saklanması, tespit edilmesi, yorumlanması ve analizi safhalarından geçirilerek tez olarak kullanılması ilmi temelin tasnifi olarak sıralanabilir. Fakat sözlü tarihin gazeteci mantığı dışında bilimsel olarak kullanılması derleme, tasnif, yorumlama safhalarının uygulanması açısından çok önemlidir. Ayrıca adı sözlü tarih olsa da elde edilen verilerin mümkün olduğunca tarihî belgelerle mukayese edilmesi de değer taşımaktadır. Bilginin edinilmesi esnasından nitelikli kaynak kişilere müracaat edilmesi, elde edilen verilerin gerek görüşme esnasından gerek sonrasında süzgeçten geçirilmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle insanların kendi tarihlerini kurma arzusu, bilginin gerçeklerden uzaklaşıp kabullenileni öne çıkarmasına çok da fırsat vermemelidir kanaatindeyiz.

Sonuç bölümünde, sözlü kültürel ekolojinin insanların hafızalarındaki önemi ve bu önemin insanların kolektif yaşam tarzı üzerindeki etkisi vurgulanmaktadır. Çünkü bu ürünler yüzyıllar boyunca işlenir ve hafızada saklanır; yer ve fırsat ortaya çıktığında sergilenirler. Belirli bir süre boyunca sosyal hafızanın oluşumuna zemin hazırlayan bu ürünler, aynı kabile veya klandan bireyler için ortak kültürel değerler olarak kaydedilir. Farklı dönemlerde kabileler ve klanlar üzerinde çoklu perspektiflerden yapılan çalışmalar, anlayışımızı daha da zenginleştirebilir veya meydana gelen değişimleri ve dönüşümleri ortaya çıkarabilir. Bu nedenle, insanların kültürel kodlarının tarih boyunca etkinliğini de ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etnisite, Boy ve Aşiret, Alevilik Çalışmaları, Yöntem, Sözlü Tarih

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Method in Alevi-Bektashi Tribe and Clan Studies: Oral History

Introduction

Edward Tylor defines culture as a complex whole encompassing knowledge, belief, art, morality, law, customs, and the habits and abilities acquired by a person as a member of a society (Tylor, 1871, p. 1). Abilities are identified with the cultural self in the human brain. The characteristic of the self is to recognize the individual not as a solitary subject but as a member of the community. In other words, the individual enriches their identity not with the abilities they exhibit alone, but with the richness of the community in which they live. The main element that introduces the character of a society to others is each of the treasures of oral culture. The most important key that opens the door to the oral cultural heritage is the instinct to act together. Togetherness depends on certain conditions. The key to fulfilling these conditions is related to the existence of people with a sense of community.

The concept of community is interpreted and defined in different ways. A community formed by people with a blood relationship refers to an ethnic group in the literature. According to Smith, an ideal ethnic group possesses unique characteristics such as shared proper names, lineage, historical narratives, one or more elements that distinguish the collective culture, a sense of homeland, and a feeling of solidarity among community members. Linguistic codes, rituals, festivals, armies, homelands, etc., are values that help transmit shared feelings across generations. Culture and identity do not need to be carried into the past or separated from modernity (Smith, 2013, p. 11). Therefore, the best way to distinguish one society that is different or has its own riches from another is to follow the composition of tradition; to aim to reach its origin, its source.

Especially in human communities referred to by different terms due to their size and influence, such as tribes, clans, and peoples, the issue of defining and characterizing the community is sensitive. First, it is important to define the concept of "tribe." Because it is debatable whether the definition of "tribe" in dictionaries aligns with the opinions expressed by scholars. Do the terms "tribe," "clan," and "people" encompass those of the same race? Or are they terms used to describe individuals of the same nation, community, or people? Defining the meanings of these concepts and identifying the problem is crucial. In the *Kamûs-ı Türkî* (p. 938), the word "tribe" is defined as "a group of Bedouin people, clans, and tribes of the same origin who live and migrate together." Most tribes are nomadic and mobile structures. The concept of "boy" (tribe), brought to Anatolia by the Turks, transformed into "taifa" (group) with the expansion of the Ottoman Empire's borders, and later the word "aşiret" (tribe) became widely used in place of these concepts (Türkay, 2012, p. 17). The word "aşiret" has also been used to describe various communities with different beliefs that lived and still live in Anatolia. For example, Turks, Kurds, Arabs, Armenians, Nestorians, Syrians, and Yazidis have

sometimes been referred to as tribes (Gökalp, 2012, p. 47). During the Ottoman period, the words "boy" and "aşiret" were generally used complementarily; as Sümer put it, the concepts of "aşiret" (tribe) were used east of the Kızılırmak River and "yörük" (nomad) west of it (Sümer, 1976). The word "cemaat" (community), derived from "cem" meaning "to bring together, to gather, to collect," is defined in dictionaries as a sociological concept and refers to a human community. The word "oymak" (clan) has also been frequently used in conjunction with "cemaat." However, in Anatolia, in addition to the words tribe, clan, and community, terms like villager, mountain villager, and nomad have also been used to describe communities. The term "tribe" is particularly common in various parts of Anatolia for communities identified with an Alevi-Bektaşî identity. This overarching tribal identity is used to distinguish the group from other similar communities or Sunni communities in the surrounding area.

We believe that the following distinction should be made in both Alevi-Bektaşî and tribal-based studies: People belonging to the same tribe or clan may have different religious leanings. For example, among the Aşağars, there are both Sunni and Alevi individuals. However, the main theme here is their Aşağar identity. This situation is also true for other tribes and clans. Therefore, it can be concluded that the Alevi-Bektaşî belief should not be seen as a distinction among individuals belonging to the same community. Because while belief refers to a class, lineage constitutes the main body of the community. Because systematically researching the structure of belief values or what beliefs entail is one thing, and concretely dedicating oneself to a belief is quite another (Rothacker, 1990, p. 55). People who feel a sense of belonging to the Alevi community identify themselves not so much with religious feelings, but rather as members of the community with which they share a name. Perhaps the oppression and tyranny they feel they have endured for centuries have created a foundation for the emergence of intra-group solidarity among them. Communities called Alevi-Bektashi have a greater capacity for collective action than other people, both in rural and urban areas. Although this characteristic has changed over time, it is a reflection of a lifestyle that is the product of the same idea or thought.

With these thoughts in mind, when examining studies related to Alevism, it can be said that the subject is approached from different perspectives. Since the subject points to both religious content and group issues, the depth of studies on Alevism-Bektashism is also important. This is because academic interest in this subject in our country is also debated. It is possible to see studies by both domestic and foreign authors on individuals with Alevi-Bektashi identities. Studies abroad are written with anthropological and sociological approaches. However, the influence of Orientalist coordination is evident in these studies. Studies conducted in Turkey until 2005 were primarily theological. They encompassed a wealth of information filtered through the lens of religious sects or the principles of sociology of religion. It is also worth mentioning some studies that heavily focused on sociological analyses, particularly those related to security. However, Alevism studies require interpretation not simply from a historical perspective, but from the perspective of a series of events and the network they created, viewed through the lens of the present (Subaşı, 2005, pp. 150-151). Research on Alevi-Bektashi communities in our country appears to have begun in the late 19th century. Foreign researchers such as John Kingsley Birge, Georg Jacob, and Frederick William Hasluck pioneered these studies. In later years, Baha Said, Hâmid Sa'dî, Süleyman Fikri, M. Fuad Köprülü, Besim Atalay, and Y. Ziya Yörükân continued these kinds of studies. Publications by researchers belonging to the same community in the second half of the 20th century were effective in shedding light on the subject, and a significant publishing activity was observed, especially from the early 1990s onwards (Yıldız, 2018, p. 698). However, these studies conveyed information in the

form of interpretations of the religious gatherings and traditions of the communities. The first ethnic identity-based research that included the Alevi presence in Turkey was the work of Hasan Reşit Tankut and Erzincan Governor Ali Kemal Bey on the Zaza Alevi (Aydın, 2020, p. 27)¹. However, at this point, it is also necessary to emphasize a period in which studies were conducted on Alevi-Bektashi communities, but which are not well-known or, more accurately, not discussed because they were not published. Perhaps this could be called a hidden period in terms of Alevi-Bektashi studies, and we ourselves have determined that studies, especially those supported by Germany, were conducted in the years before 1980. It has been determined that researchers from Germany, coming to different regions of Turkey, stayed for months in areas inhabited by Alevi-Bektashi communities, taking notes, returning to the same region at certain intervals, and living in close proximity to the Alevi-Bektashi community by staying in the villages. For example, while Turkish scientists were unaware of a community called the Yedi Bucak Aşağıs, where Aşağı and Alevi identities were not mentioned together, until the early 2000s, it was discovered that German ethnologists worked in the same region in 1978. It has been observed that German researchers named Ingrid Pflüger, Waltraud Poisel, Gtegoriam, and Krisztina conducted research in Alevi villages located in the northeast of Kayseri, and it has been recorded that the informants still keep photographs taken with the researchers and letters they received from them (Gezer, 2022, p. 3). The question of what happened to the notes taken during these studies and who used them in Germany remains unknown.

In our country, especially in the last quarter century, there are numerous doctoral and master's theses on Alevi-Bektashi communities prepared at universities. These studies, concentrated in the fields of religious studies, sociology, folklore, and history, examine the same community from different perspectives. It is observed that in theses, researchers working on the same group address many common topics under different headings, and while there are similar conclusions reached as a result of interviews, there are also critical interpretations. Recently, the Ministry of Culture has also come to the forefront with its work on Alevi-Bektashi issues. The Alevi-Bektashi and Cemevi Directorate established within the Ministry aims to serve Alevi communities. In this context, some workshops have focused on publications, and these consultations continue.

1. A General Overview of the Definition of Alevism

According to the general view, the most defining element in the Alevi tradition is the characteristic of being of the same lineage. Therefore, belonging to the Alevi community means being of the same lineage (Çamuroğlu, 2008, p. 8). The plural forms of the word meaning "belonging to Ali" are "Aleviyye" and "Aleviyyun". The term Alevi is used in the history of Islamic culture to mean 'those who are descended from Hz. Ali', and also in political, mystical and doctrinal senses. Those who are descended from Hz. Ali through his sons Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Hanefiyye, Ömer and Abbas are called Alevi (Teber and Çakan, 2019, 89). When Alevism is evaluated within the context of human lifestyle, it is one of the finest examples of popular religiosity. Alevism, interpreted as a belief within the concept of 'folk Islam' and lived as a social lifestyle, adheres to the main principles of Islam to a certain extent, but is more largely shaped by the traditional life of the people (Ocak, 2010, p. 172). The group is defined as a religious community currently predominantly located in Turkey, but also found in Iraq, Iran, Syria, Bulgaria, Greece, Romania, and Albania (Çamuroğlu, 2008, p. 1). Despite their differences, Alevi groups essentially unite around a belief that distinguishes them from Sunnis. Compared to Sunnis, Alevi stand out not only for their differences

¹ These studies are carried out by H. R. Tankut; Sociological Criticisms on Zazas and Ali Kemal; It was published under the names of Erzincan History, Geographical, Social, Ethnographic, Administrative, Economic Research Experience.

in religious beliefs and worship, but also for their community structures, organizational characteristics, and their efforts to resolve internal disputes through traditional methods. More importantly, the hierarchy present in Alevism is absent in Sunni belief (Subaşı, 2005, p. 40). The term Alevism originates from the Prophet Muhammad. The claim of imamate and guardianship initiated by Ali has become complex within traditional Islamic belief due to the way his followers have categorized their beliefs using terms like incarnation, hidden knowledge, esoteric knowledge, prophethood, and divinity. One view holds that the imam is elevated to the rank of divinity through the incarnation of the creator (Ünlüsoy, 2020, p. 57). Historical sources indicate that this has also influenced various sects, primarily the Zaydi, but also the Ismaili and Imami, originating from Shia sources. From this perspective, Alevism can be described as both a new understanding of religion and, with the view that it originated in the Ardabil Tekke, an interpretation of a doctrine by its followers². Undoubtedly, Alevi culture is inherently rooted in its internal dynamics. The existence of institutions like the "Düşmanlık" (a form of religious guidance) and a leadership cadre within Alevism are cultural elements that bind the Alevi-Bektashi community together. It also maintains and strengthens social mobilization against external influences. Internal and external group relations serve the secrecy and confidentiality inherent in Alevi theology (Türkdoğan, 1995, p. 268). Alevism has been known as a secret community throughout history. This is because it is believed that people with an Alevi identity have been subjected to exclusion from society. A key variable in this historical process is the abolition of the monarchy and the declaration of the republic in the country. The changing social structure with the establishment of the Republic of Turkey has enabled Alevis to gain the ability to express their own beliefs. Moreover, in a modernizing country, a modern dynamic rooted in tradition has emerged. The Alevi-Bektashi community is no longer hesitant to express the beliefs it holds within its inner world. Therefore, using the term "secret" for Alevi-Bektashi communities today is inaccurate. Because even ritualistic celebrations are now known by the entire community and displayed through various communication channels. The characteristic of a closed society has become quite limited. The world of free thought has made significant contributions to the preservation of Alevi-Bektashi philosophy, as it has for other faiths.

2. Problems in Research on Alevi-Bektashi Communities

It is possible to see that there are different attempts by scholars or cultural figures to classify the Alevi-Bektashi community. When the historical process is examined, the question of which groups within the Alevi community should be characterized arises as a problem. For example, among the groups living in Turkey today, there are Bektashis, Kızılbaşs, Tahtacıs, Nusayris, and the Tunceli-centered lineage and followers. In other words, Alevis should not be seen only as the sum of the Kalenderi, Haydari, and Abdal groups (Gezik, 2020, p. 260). In fact, it is possible to say that the terms Kalenderi, Haydari, Abdal, Işık, Torlak, Babai, Cavlaki, Rafizi, Kızılbaş, and Bektashi are used interchangeably rather than the groups mentioned here. According to İlyas Üzümlü, Anatolian Alevism, which has a different character from the Shia, Ismaili, and Nusayri groups, consists of Turkmen, Kurdish, and Zaza ethnic groups (Üzümlü, 1997, p. 13)³. While some view Alevism as a perpetually

² Terms such as Alevi, Nusayri, Bektashi, Kızılbaş, Safavi, Shia, Ja'fari, and Ahl-e Haq have been used to describe those currently referred to as Alevis. Particularly in 19th-century Ottoman archival documents, Alevism was used both alone and in conjunction with certain phrases or as a collective term. Phrases/descriptors such as "ignorant and misguided people," "ignorant customs of Kızılbaşism," "people following esoteric beliefs," "path of misguidance," "Alevi group," and "harmful beliefs" have been used in conjunction with the name Alevi and/or Kızılbaş (Akpınar, 2020, p. 219).

³ There is no clear data on demographic distribution. It is not possible to distinguish between regions and the numbers within the region are not clear. For example, it is estimated that the number of Kurdish Alevis is between 10-20% of all

heterodox belief system, others classify Alevi as those who speak Azerbaijani Turkish, those who speak Arabic, those who speak Turkish, and those who speak Kurdish and Zaza (Bruinessen, 2020, pp. 117-118). For example, some of the Beydili people in Şanlıurfa speak Turkish and Kurdish, while others speak Turkish and Arabic. Similarly, while the Beydili people in Şanlıurfa are mostly Sunni, the Beydili Village in the Hafik district of Sivas adheres to the Alevi faith (Karaca, 2022a, p. 508). In Adıyaman, the mourning traditions of the Beydili people vary from village to village. In Sivas, there are both Alevi and Sunni Beydili people. The Beydili living in Kömür Village, near Adıyaman city center, adhere to the Alevi faith, and their condolence traditions differ from those of other Sunni Beydili in Adıyaman (Şanda, 2017, pp. 18-32). In addition, there are Alevi tribes of the same lineage living in different geographical areas. The westward migration of the Çepni, who are of Oghuz Turkic origin, began with the first arrival of the Seljuks in Anatolia. The Çepni were settled by the Seljuks on the borders of the Kingdom of Trebizond and Paphlagonia (Tellioğlu, 2004, p. 112). Today, the Çepni living in the Giresun and Trabzon regions are divided into two groups based on their geographical location. Şalpazarı is the area where the Çepni live most densely. It is also known that those residing in Akçaabat and Çarşıbaşı districts migrated from Şalpazarı. Interviews revealed that the Çepni people in the Şalpazarı region adopted a Sunni understanding, while those in other regions adopted an Alevi understanding (Demirci, 2020). This is also true for the Avşar people. The Avşar people living in Kayseri identify themselves as Sunni. However, as previously emphasized, there are also those among them who are Alevi and carry this identity.

Another classification categorizes Alevi as: Turkmen people with animistic beliefs, Kurds drawing from Zoroastrianism, Arabs inspired by Middle Eastern Christianity, and groups known as deviant/marginal communities such as the Tahtacı, Abdal, and Çepni (URL 1). Similarly, another misconception is that people belonging to tribes such as Avşar, Tahtacı, and Çepni were Turkified Orthodox Greeks in the early years of the Republic; and that Alevi living in provinces such as Tunceli, Elazığ, Iğdır, and Bayburt were considered part of the Armenian population (Sâid, 200, p. 36). Of course, it is quite difficult to understand the difference between the Turkmen mentioned in the first point and the Tahtacı, Çepni, and Abdal tribes mentioned in the last point. Who is meant by Turkmen? Or are the Tahtacı, Çepni, and Abdal not Turkmen? The attempt to exclude Alevi from the Turkish identity can be interpreted as an ideological approach or a flawed classification. Because those who supported the Safavids were known as Kızılbaş at that time, while those who supported the Ottomans were known as Sunni. According to Faruk Sümer, there were Kızılbaş Turkmen tribes that played a role in the establishment of the Safavid State in the 15th century. Tribes known by names such as Rumlu, Ustaculu, Tekelü, Şamlu, Varsak, Dulkadir, Arapgirli, Turgutlu, Bozcalu, Hınıslu, Acırlı, Kaçar, Bayat, and Avşar were known for their Alevi identity (Sümer, 1976, p. 43). Bülent Akin adds to this list; Akin also includes the Bayındırlı, Musullu, Çepni, Cakırlı, Karamanlu, Hacılı Ağaçeri, Bayramlı, Karacadağlı, Tekelü, Ekremî, Alpavut, Karaçorlu, Baharlı, Sa'dlu, Bayburtlu Evoğlu and Dulkadir Turkmens (Akin, 2023, p. 40). Therefore, under these conditions, regardless of what we call the same tribe/clan/group, the fact that people who share a common history and have kinship ties based on lineage are referred to together by their religious identity should not cause their affiliations to be drawn to different axes.

When the issue of ethnicity is discussed specifically in the context of Alevism, the idea that Alevi are Turks and that their beliefs are shaped within the framework of pre-Islamic Turkic beliefs

Alevi groups (Çamuroğlu, 2008, p.4). There is a fine line between people coming from the same ancestry and speaking the same language. Because there are differences between native speakers and people whose native language is different.

is more strongly emphasized. Those who advocate this view conceive of Alevism as a form of belief unique to Turks. According to them, the emergence of Alevism dates back to the period when Turks accepted Islam. This view heavily emphasizes Khorasan, the main source of the tekke (Sufi lodge) culture tradition. This is because Turks, especially Sufis, came to Anatolia from this region. It is in question that these individuals resisted the cultural assimilation attempts made around Arab culture. The sensitivity to using Turkish supports this view; even Alevis who use Zaza and Kurmanji languages as their mother tongue are considered to be of Turkmen origin (Massicard, 2011, pp. 110-111). Another study, however, examines the geographically based ethnic structure and argues that Alevi groups have distanced themselves from their Turkish identity. The author describes the consequences of the language change of the Turkmen who started speaking Kurdish, explaining this change from an ethnic geography perspective (Özdemir, 2018). Claims have also been made based on gravestones, establishing a relationship between ethnic identity and geography. Ethnographic explanations have been attempted, particularly when discussing the historical Turkishness of the Tunceli region (Aksoy, 2024, p. 20). As previously emphasized, the insufficient transmission of information on Alevi-Bektaşî culture, especially in historical written sources, has led to this area not being sufficiently illuminated today. Adding new information to what is known from the available written sources is quite difficult. Furthermore, the terminology and historical divisions used in studies are often repetitive. Even today, when Alevism is mentioned, meaningful terms such as heterogeneous, heterodox, syncretic, homogeneous, etc., are added (İpek, 2022, p. 39). In our opinion, these terms are merely a continuation of the usage of Western researchers in their studies, and their transmission has been cyclical for a century.

Another problem here is that while the concept of Alevism has been accepted as a religious name since the known periods of history, its starting point is actually political division. The Ottoman-Safavid conflict, in particular, is the most significant memory of political science that has not been attributed to the name Alevism. According to Lefebvre, "ideology" can manifest itself as belief (Karaca, 2022, p. 33). At the heart of the Alevi movement lies a yearning for belief. However, the transformation of events into reality has created a political identity alongside belief in Alevism. Therefore, Alevism is also an oppositional movement and presents a structure that only includes those who are like itself. This is due to loneliness and a defensive instinct. This oppositional movement integrated with Bektashism in later centuries. This is because of the position of Hz. Ali, associated with his bravery, within the Bektashi order. Otherwise, it is quite difficult to associate an opposition structure with Bektashism, which has become a state-backed military institution.

The tribes, clans, and communities known as Alevi-Bektashi, with their historical identity and known presence in present-day Turkey, have virtually updated their beliefs and rituals over time. The primary trigger for this shift away from traditionally based lives has been migration, where people, for various reasons, have moved away from the lands they felt they belonged to. Because Alevism practiced in villages was transferred to cities, and during this migration, people from different tribes and clans came together under the umbrella of the same associations, acting out of a sense of self-preservation, laying the foundation for and maintaining a city-oriented, faith-centered culture. Thus, the term "village Alevism" has given way to the urban culture of educated and urbanized individuals. The continuation of these updates has led to a re-reading of Alevi identity. While this emergence has led to studies on Alevism-Bektashism, there are also criticisms of the methods used in these studies. Because in order to access accurate and valid information, it is essential to classify it correctly and draw conclusions from it. For this, it is first necessary to overcome methodological problems. Alevism has not transcended political, ideological, and defensive rhetoric (Subaşı, 2005, pp. 145-

146). Therefore, Alevi have become people who question whether they are now equal in social status with their neighbors, and who consider whether their self-defined identity contradicts their true identity. Although the term Alevism initially emerged as a religious identity, over the centuries it has led to the formation of a social and political assimilation alongside its religious identity. This multi-identity structure has led to change and transformation; it has resulted in the formation of individual personality psychology among those living and/or known as Alevi, and a collective instinct for action within the community. This idea points to another field of study. Studies of Alevi-Bektashi tribes and clans are important in this respect, because these studies examine both faith and ethnicity together. Thus, the studies address not only the ethnic identity of the community under consideration but also its faith-centered ethnology. In fact, some tribes and clans are better known for their religious identity. Moreover, the primary reason for this identity is their faith. Therefore, studies on Alevi tribes and clans should be considered a treasure trove reflecting the shared values of many people. This is because Alevism has the characteristic of being a closed society. It is a fact that the negative attitudes and perceived disruptions experienced in the early years of the Republic did not completely eliminate the tradition-based Alevi-Bektashi organization. The reflections of Alevi-Bektaşî beliefs and their worldview, the weight of geographical settlement patterns, nomadic and village elements, the importance of kinship relations, the power of indirect sources of information, and the vitality of oral culture have allowed for an existence and functioning outside the legal and/or bureaucratic sphere (Erdemir, 2009, p. 169). More importantly, the reason why people living in villages and equipped with elements of oral culture maintain this identity today is that it is based on oral culture codes that have been forged within the historical process and are symbols of a shared past. Introducing such a mysterious group is therefore quite difficult and complex.

These areas are important for survival, access to resources, and finding interlocutors in their locality. Therefore, the local context is crucial in Alevism studies. It is beneficial to analyze localized action ties and the articulated forms of these different levels, both geographically and in terms of interests and planes. It should also be noted that the local level is not a smaller version of the national scale (Massicard, 2011, p. 276). In this context, the phenomenon that needs to be understood and interpreted in studies on Alevi-Bektashi tribes is migration. In the words of the Alevi-Bektashi tribes, the "years of escape" are a description of the suffering endured, a migration phenomenon with deep meanings, encapsulated in two words. Understanding the logic in Alevism requires understanding local areas and migration routes. Tracing migration, almost like tracing a trail, to understand the past of a community, is quite difficult, but it is very valuable because it provides a foundation for bringing together valuable pieces. At this point, the transformation of name studies into semantics, particularly regarding place names and names given to children, leads to fruitful results for researchers. It is not only through the transcription and reading of cadastral registers, but also through folk songs and narrative songs, especially legends and laments, in villages, that researchers can distance themselves from the complex structure of historical impasses and provide a reflection of the legendary reality. Because migrations affected the Alevi-Bektaşî community, like other peoples living in the Anatolian region; it caused them to give names to different places such as settlement, migration route, district, etc. In fact, we would not be wrong to say that the fundamental element underlying the understanding of the Alevi-Bektaşî community is the interpretation of the social event called migration. Because today, an Alevi-Bektaşî settlement was inhabited by another community that was completely unknown just a hundred or a hundred and fifty years ago, or vice versa, a Sunni homeland was the homeland of the Alevi-Bektaşî today. Therefore, it is possible to say that the life story of groups like the Alevi, who have both struggled for survival and constantly been under the rule of people they

did not want politically, begins with migration and continues with migration. Because migration has also brought about an unprecedented social differentiation. Alevis initially worked as laborers, and later, through education, began working in other professions. This opened the way for their social advancement. Thus, the establishment of communication networks and further industrialization can be said to have ended the spatial and social distance within Alevism.

The fact that people are naturally members of a tribe or clan does not mean they will experience a process of acculturation starting from birth within the existing structure. In fact, it is possible to observe the above in studies focusing on tribes and clans, especially those focusing on folklore and sociology. As a researcher who has personally witnessed this situation in our study, it is possible to say that the process of interpreting tradition can be painful. Because even if they come from the same lineage, a grandfather living in a village and a grandchild born into the embrace of urban culture will not follow the same line of beliefs. Some members of the same community may wish to exist with their own unique identity, woven within themselves, independent of their ethnic identity or religious beliefs. This identity may also include a structure that is inconsistent with the tribe or clan to which they belong. Clearly, this can be identified during interviews by asking open-ended questions, such as, "This is the traditional practice, but what is your opinion?" and eliciting a response. When asking this question, background information such as the person's birthplace, their environment, their school and work life, and whether they regularly participate in any non-governmental organization (association, foundation, etc.) should also be considered.

While the departure from tradition has allowed for the reflection of Alevi-Bektashi culture in terms of form, it has led to differences in practice, resulting in a situation where an individual living in a village and someone born and raised in a city cannot act with the same sensitivities. This has created a foundation for intergenerational conflicts and, consequently, for the transformation of the religious structure known as Alevism. The role of the dervishes, zikr singers, and servants who grew up within the oral cultural sphere has been taken over by the officials of the associations. Thus, the cem ceremony and the institution of the "dede" (spiritual leader), one of the finest examples of the oral legal system in Turkish cultural history, have gradually lost their functionality. Cem ceremonies, once crowned with the functions of unity, solidarity, and justice among Alevis, have come to be perceived as mere visual spectacles; the respect felt for the dedes has begun to be questioned more than before.

One of the most noticeable aspects during our fieldwork was that people viewed their own or perceived lineage as a source of superiority, or arrogance. This is because one of the common characteristics of people living in the same geographical area is finding themselves within a value system and feeling happy with abstract thoughts. The desire to push the current state aside with references to the past, or conversely, the current situation being seen as a source of pride by comparing it to the past, is a problem frequently encountered in community research. In fact, this attitude signifies the formation of continuity in the transmission of memory. Within this continuity, it carries a current process, dynamic intellectual richness, and the effort to transmit the past—the history of one's lineage—to the future. However, if this process is not carefully considered, it can also become a problem for researchers. The reason it's called a problem is that individuals who have succumbed to the emotions mentioned above may withhold accurate information, leading the researcher to believe something erroneous.

When discussing the issue of pride, it's necessary to dedicate a separate paragraph to highlighting the individuals who have been glorified as heroes. Because, especially in the last quarter

century, the concepts of Alevism and Bektashism have become synonymous with individuals in Turkey's agenda. The execution of the decisions made by the Independence Courts in the early years of the Republic, the operations against the people living in the Tunceli region, and the events in Maraş, Çorum, Malatya, and Sivas before and after the September 12 military coup have led to a strong intergenerational shift and the prominence of individuals labeled as heroes. For example, in the Tunceli region, Seyit Rıza was seen as a hero during the events of the War of Independence and the subsequent period of the Republic. Similarly, while Diyar Ağa was a folk hero, he wasn't universally recognized as a heroic figure by everyone living in Tunceli⁴. The main reason for giving these two examples is that those considered heroes are known as individuals capable of representing a particular tribe/clan or community. It's not just these two names; every tribe has known its own leader, and the leader's personality and authority have been decisive. In the Avşar Alevi community, the leadership is held by a bey named Abuseyf. This situation should also bring about a reinterpretation of the institution of the Dede (spiritual leader). Dede can guide the community in a religious sense, but our findings show that the true heroes in Alevi society are those who are blood relatives and are glorified as heroes. Even people who lived in our recent history can influence the younger generation today through their names. They are especially remembered as a source of pride for their tribe, and a heroic cult is formed around them.

As previously emphasized, it is useful to mention another problem in studies concerning Alevi-Bektashi groups, which were known in previous periods for their closed nature. While emphasizing the closed society aspect, it should also be stated that the Alevi community is not subjected to prejudices stemming from ethnic and religious differences, and they readily question those who criticize them. However, individuals who enter Alevi-Bektashi groups for research, observation, and interviews sometimes have difficulty accessing accurate information. Furthermore, the perception of obtaining information is not realized due to security-oriented thoughts from the individuals of the group being studied. However, a closer feeling is shown towards individuals who have grown up within their own ranks, and questions are not left unanswered. At this point, information that should be collected using an emic approach forces the researcher to exhibit ethical behavior, and the lack of sincerity in the environment where information is obtained can lead to the elimination of naturalness⁵. In this context, when resorting to the oral history method, although participatory observation (active observation) and non-participatory observation (passive observation) techniques are intended to be used together, the known information is not conveyed as it is to a foreign researcher, and they are made to feel like a stranger. Therefore, it is more preferred within communities that studies be conducted by scholars who have been trained within the Alevi-Bektaşî tradition.

3. Evaluation of Methods and Oral History

Societies are not static. Due to the dynamic nature of society, change brings innovations. Social life, even relatively, must maintain a balance and harmony. This balance can renew itself with the emergence of innovations. Change should be interpreted in socio-cultural terms. At this point, one can talk about a change in the events that make up the social structure or in the structure as a whole. Sociologists evaluate this change as qualitative and quantitative differences that emerge in different time periods and social groups (Keskin, 2009, p. 35). The flexibility and ability to re-examine for unusual examples, which is valid for most concepts in the social sciences, also applies to ethnicity.

⁴ For detailed information on this subject, see (Kayar, 2025, p. 178), (Bozkurt, 2023, p. 214).

⁵ For detailed information on the terms ethical approach and emic approach, see (Goldstein, 1983, pp. 54-98), (Çobanoğlu, 1999, pp. 56-67).

Concepts used for communities that have lived in the same place for a certain period of time with a historical basis may not always offer us the same criteria. This situation also applies to ethnic groups. Etymologically derived from the Greek word "ethnie," and more commonly used in French, the term refers to the cultural differences of ethnic groups, but it actually refers to people living outside their homeland who share a common culture and way of life (Oommen, 1994, p. 26). While this concept is often perceived as similar to, or even equivalent to, the concept of race—a timeless acceptance of humanity and the communities it forms—ethnic groups are actually communities with cultural unity. Differences between ethnic groups lie in kinship structures, geographical distribution, socio-economic standards, political status, identity, sense of belonging, goals, etc. If ethnicity is understood as culture, it is the constant presence of "the other," individuals belonging to other cultures, and the construction of one's own identity based on the distance created between oneself and others. From this perspective, "the symbols, subjectivity, or emblems used by a group of people, the appearance of their culture, and their differentiation from other groups are indicators of ethnicity." Another characteristic is the contextual nature of ethnicity; that is, its static nature can be discussed. Ethnic groups emerge through dispersal and merging over time. Contexts can be quite variable (Okan, 2004, pp. 25-26). Just as a text taken out of context can be misunderstood, understanding an individual outside of their group can lead to misinterpretations. Therefore, studies focusing on the concept of ethnicity must be prepared with this care and consideration. In studies conducted with this care in mind, the priority is determining the methodology. The methodology involves choosing the path to reach information that should be accepted and adopted as true, and then scientifically analyzing the resulting findings. There are two important stages here: firstly, obtaining the findings, and secondly, the ability to analyze the findings. Because the only way to draw conclusions is through research and analysis. Determining the path to be followed in studies and acting within a specific plan facilitates the researcher's freedom of movement and helps in a deeper understanding of the subject under investigation. In this respect, Goldstein (1983, p. 12) classifies the stages of research as the manifestation of the subject, its solution, compilation, presentation of data, and preparation of provisional answers. Especially in collaborative research between various scientific disciplines whose subject is human beings, different methods are needed. A review of previous studies shows that observation and interview techniques are used in field research on communities known for their Alevi-Bektaşî identity, as is the case with other social groups. The question arises as to how observation techniques should be utilized when compiling historical information. Because the general data collection technique in historical research is document scanning. Interviews are also fundamental in oral history. However, observing the geography—the place where the community lives, migration routes, and the area where an event occurred—is quite important (Kılıç; Selçuk, 2010, p. 530). Furthermore, in studies of tribes and clans, observation and interview techniques are insufficient for conveying the subject and being convincing enough to satisfy the reader. This is because when observation or interview techniques are used, moments of life within the tribe or community are being recorded. During this period, maintaining an ethical approach while remaining a scientist is essential. Especially in history-focused research, individuals narrating their own history in their own words raises further questions about the sense of impartiality. When presenting a historical period, the vilification of the community to which one belongs, or the focus on a particular person and/or group, should not create a feeling of otherness among others.

In this context, Goldmann's observation is important. According to her, past periods of history have their own unique and necessary determinants. The necessary determinants of a previous period may continue to exist in subsequent periods with certain changes, and new determinants of the new period may also emerge. In this respect, one cannot speak of deterministic causality in historicism.

The complex nature of historical events and the limitations of our knowledge about the past necessarily lead to interpretation. There is a close relationship between historical and social phenomena. Unless the reality that emerges in one is complemented by the other, the resulting conclusion remains abstract and fragmented (Goldmann, 1998, p. 24). According to Rothacker, the task of the social sciences is to focus on the actions and orientations of the creative human being. The humanities, classified by the German Historical School, aim to reveal the meanings attributed to objects by humans, rather than the objective reality sought by the natural sciences. They want to know not reality, but what carries meaning. Instead of grasping something previously known in nature within its own legal structure, they seek to reinterpret the object shaped for a specific purpose. According to them, historical phenomena have their own uniqueness/singularity. The meaning of a historical phenomenon should be evaluated within its own context of development. That is, the concern of the humanities is not the work or object itself, but its content (Rothacker, 1990, pp. 15-16). In fact, this view, which is also the fundamental source of historical epistemology, can be adopted as a basic approach in studies on Alevi-Bektashi communities. Because the transformation of events into phenomena, the totality of meanings attributed to phenomena, and the evaluation of individuals' shared anxieties about the past within the psychology of being a community, along with their sense of belonging, are the fundamental ideas here. The information mentioned above is quite important regarding the methods that should be followed in Alevism-Bektashism studies. Because it is possible to say that two different methods are generally followed in studies in this field. The first method involves research on the historical dimension of Alevism. In this method, documentary studies are conducted, and efforts are made to illuminate the parts of the subject that remain in the dark and unresolved in a historical sense. The other approach is field research conducted in different regions related to Alevism (Yıldız, 2018, p. 698). A significant problem in Alevism-Bektashism research is the reliability of written sources. Even if a document is written, or even an archival document, the accuracy of the information it contains should be questioned. However, this should not mean that archival documents are worthless. Because every document that has survived from the past to the present is valuable. Even if a document is forged, written with a biased perspective, or contains incorrect information, it does not diminish its historical value. On the contrary, it helps the scholar examining the context that led to its creation. The main issue here is who prepared the document, for what purpose, whether the incorrect information was knowingly conveyed, and what kind of consequences it led to. In other words, just as accepting a historical document as absolutely true is wrong, so is rejecting its reliability (Ertaş, 2021, p. 307). It is at this point that oral traditions passed down from generation to generation gain importance. Oral traditions also have their reliability questioned. Because, just as not every written record is reliable, a similar situation exists with oral traditions. However, oral records are crucial for clarifying the subject. The oral history method offers a significant opportunity for the reinterpretation/re-meaning envisioned by historical epistemology. In this context, oral history should be the primary method used in research on historically profound topics such as Alevi-Bektaşî tribes and clans. The most important reason for this is that the society in question has a sociological structure that is described as closed. Oral history gives people within the community the opportunity to construct their own history with their own thoughts. It is a fact that 19th-century historical writing was based on documents. However, with the beginning of social history studies, there has been a change in historical narrative. With the new understanding, women, peasants, ethnic groups, and religious communities, known as weaker types within society, have been included in historical writing. In the subsequent period, marginal types such as political figures, workers, groups resisting the system, and feminists have joined these classes. With this change, the silent masses have moved away from being objects and have become subjects of history (Iggers,

2000, p. 105). According to Thompson (1999, p. 18), considered a doyen of oral history studies, oral history is a type of history constructed by people. While giving them the past, it also guides them in constructing the future. In fact, oral history offers researchers an important opportunity. The gain to be obtained is the reconstruction of history in its theoretical form.

Oral history is an interdisciplinary field of study and research method shaped by people's memory-based stories; its content is determined by the acceptance of incorporating the ordinary, the everyday life, and the self into history; and it is supported electronically with the development of sound recording technologies. Oral history records are narratives passed down through generations, regardless of age, gender, or social class, reflecting traditional and societal identities. Sometimes focusing on events that have affected the entire community, and sometimes on the lives of individuals who have left their mark on society, these narratives do not necessarily rely on written documents (Gezer, 2022, p. 11). The use of the oral history approach opens the door to diversification in the explanation and interpretation of products belonging to Alevi-Bektaşî culture, offering opportunities to the reader. Thus, products filtered through a pluralistic lens serve as a mirror of the community. However, when using the oral history approach, the researcher also adds their own interpretation to the content. In other words, they do not operate with a journalistic mindset. There is a difference between interviews conducted by journalists and those conducted by oral historians. A researcher who sets out to write oral history intends to conduct in-depth research. Therefore, it is foreseen that the information to be learned, preserved, identified, interpreted, and analyzed in the research should be used as a thesis. In oral history studies, the essential elements are the accounts of the person who experienced the event, the accounts of those who heard from the person who experienced it, and the accounts of those who were involved in or narrating the event through objects such as audio and video recordings from previous years. In other words, it can be said that it would not be correct to follow a method that does not distinguish oral history from historical narratives and legendary history.

Information obtained using the oral history method can also be compared with written documents. Not only written documents, but also ethnographic products, places, grave remains, tombs, etc., are helpful elements in oral history. For example, in the folklore study on the Alevis of Karaözü in Kayseri, the correlation between the statements describing the settlement of families in that region and the records in the land registry books is valuable in terms of information security and validity. In a folklore study conducted on this region, the origins and arrival dates of families settling in the village were determined and conveyed using oral information, with the oral history method (Özerdem, 1994, p. 17). A book chapter published in 2019 presented records on this matter found in land registry books (Altı, 2019, pp. 11-48). The fact that oral information coincides with land registry records supports our thesis on the importance of information obtained through oral history for studies of tribes and clans.

One of the areas where Alevism-Bektashism research is hampered is undoubtedly the written information given about people under the guise of history. Human-centered approaches can allow for the transmission of the reasons for the existence or non-existence of individuals through their own words, rather than the transmission of the power of authority. Events and social structures that official history fails to illuminate or approaches in a biased way can be examined in more detail than is known or said through the use of oral history methods. Communities raised within the Alevi-Bektashi tradition—including their historical records—are far from being evaluated within a static structure. Clearly, the dynamic process this tradition has maintained within itself differs from that of other communities. This is because, particularly in the Anatolian region, faith-based oppression, not

applied to other Turkic communities, has been applied to those bearing the Alevi-Bektashi identity, or is described as having been applied. Therefore, due to the fragility within the communities formed by individuals holding this belief, the dynamic process has continued without end. Consequently, in research concerning them, it is crucial to begin with oral tradition, to witness the refinement of that tradition, and to understand its circulation. Because this tradition has been transmitted orally from history to the present day, and continues to be transmitted orally. Ignoring oral tradition and conducting research on Alevi-Bektashi tribes and clans solely based on written documents or information leads to a departure from reality. Here, oral tradition does not refer to the transmission of an anecdote. The Alevi cultural ecology itself is a structure heavily imbued with imagery. Generally, symbols from the past legitimize the existing order. Therefore, information from the past is preserved and maintained through practices. Not only these practices, but also bodily practices can be examined under the heading of oral history. However, this process of memorization and performance can occur explicitly, implicitly, or at many levels of experience.

In this context, when using the oral history method, the researcher should avoid assuming the role of a journalist. The most important issue here is consulting qualified sources. The term "qualified source" describes individuals who keep the tradition alive, come from within the tradition, are far from communication tools called social media, and draw from their own cultural sources. Whether or not to verify the obtained data is a second issue. It is also the researchers' task to meticulously work on this process, transforming oral culture products from a mere collection of information into something more. Preliminary interviews, historically valuable material elements, conversations, and family genealogies are only parts of oral history. For a researcher to be useful, it is necessary to construct a history from the available material by adhering to the statements, and resorting to classification, interpretation, and analysis. When constructing the history of people that official history generally does not record, the event is viewed and processed from the perspective of the subject and/or the person narrating the event. History requires a fact and is sought within tradition. This process is possible with a historical perspective that uses tradition in a multifaceted way. Therefore, everything that belongs to tradition is also a subject of history. While some of these are still performed, others are preserved in the memories of individuals and have become ingrained in their recollections. The quality of what is preserved in memory and what is kept alive are historically the same (Gezer, 2023, p. 42). The resistance of tradition is possible through celebration, not coercion. Memory preserves the cultural inventory and historical samples it encodes in its memory so that it can be narrated and/or applied when the time and place are right. For example, breaths, duvazimams, shathiyes, and devriyes are not only cultural elements performed with instruments, but also historical melodies that have followed the cultural path and reached the present day. History does not only refer to the transmission of an event. In oral history, oral poetry products are as valuable as the texts that contain the transmission of an event. In the interview technique used to determine these values, questions are asked to source persons either by preparing question lists or spontaneously. Especially in studies with a diachronic character, the community under examination has been in previous periods; It is possible to learn how, where, and during what time periods someone lived their life through interviews. However, recording the past during the interview process is not simply a matter of transcribing what is said. Therefore, limiting the subject to the recording of the past—that is, to what the interviewee says—leads to a limited scope within the framework of social sciences. Because understanding the depth of the information obtained is as important as compiling it. Of course, it is necessary to avoid cognitive bias here. Because the individual's desire to define what is their own may also bring with it the suspicion of describing what is not.

Today, the technology that controls the communication network is more advanced than ever before. This technological development has made it easy to obtain audio and/or video recordings that were made under very difficult conditions in the past. In addition to recordings made in performance settings, cassette and tape recordings from the past are also important treasures. It is likely that important information is contained in recordings made for the purpose of keeping memories. Broadcasts on social media channels are also important for communication to reach multiple people. Recording conversations via video is also one of the compilation methods used for oral history (Gezer, 2023a, pp. 175-176). For example, video recordings or cassette recordings from 1980 contain important information. Historical information from at least three or four generations ago, notes that enable the identification of oral culture products along with their performance environment, and poems sung with melodies in audio recordings are of great importance in terms of bearing witness to the past.

The next stage after preserving the information is interpreting the collected information. Here, the task belongs to the person conducting the compilation or research. The act of interpretation can be called making sense of the past. Making sense of the past is also about understanding what is happening now. More clearly, it is about identifying historical assumptions that are reflected in the present day. Researchers studying Alevi-Bektaşî tribes and clans should not ignore the fact that people living today also convey their own assumptions. In this context, it has been observed that oral culture products can be analyzed in ways that contain different meanings. Even a single line from an oral tradition is crucial in reflecting belief, conviction, and the symbolic meaning of a community. Furthermore, some oral tradition texts serve as reference works for tracing historical events or discovering the origins and evolution of historical objects. To conduct such analyses, it is necessary to draw upon different disciplines and to view the diverse perspectives of these disciplines as a valuable resource.

When using oral history methods, the importance of including formulaic expressions and music that facilitate memorization and recording of information should be investigated. This is because the Alevi-Bektaşî tradition also possesses the characteristic of being a convergence of oral culture and music. However, these concepts alone are not sufficient to explain the preservation of information. Along with these, the drive to be within the tradition, curiosity, and learning are also influential in people raised in an oral culture environment. Because people are curious and driven by the desire to learn, they repeat, they sing, and as they sing, certain forms become ingrained in their minds. At this stage, it is necessary to examine the issues of why people disagree with the tribe, clan, etc., to which they believe they belong, why they cannot internalize the shared identity with others, and why they cannot understand the rules that cause this, by behaving critically. In fact, this situation means interpreting history from the perspective of the present generation in studies focused on tribes and clans. Thus, the researcher's use of historical references to present a comprehensive set of praises or criticisms is quite valuable in revealing the extent to which these praises or criticisms are accepted by the group members. This is because it can reveal that a person genetically belonging to a tribe or clan acts out of individualistic desires; that they do not see themselves as part of the family; or that the perceived set of values holds no meaning for them.

Conclusion

One of the most important qualities of shared cultural values is that they instill a sense of belonging in individuals. People share the same concerns and sorrows with those they interact with. In communities that share a common ancestry, this unity also lays the groundwork for the formation

of a common purpose. The Alevi-Bektashi community has managed to pass on its hidden, secret treasures, full of mysteries, to future generations using them as a common denominator. Moreover, this transmission has been done orally. Thus, it has perhaps gained the distinction of being one of the communities with the most exceptional oral cultural heritage in the world. Research has been and continues to be conducted in the academic world on topics originating from Alevi-Bektashi sources, which contain such a rich culture. In this context, it is necessary to re-examine the term Alevism, as well as other words used to define the people belonging to this community; to investigate how heroes transformed into historical figures; and even to strive to convey the truth by comparing it with official history, ensuring that the methodology to be followed is determined in advance and does not deviate from scientific criteria. The Alevi-Bektashi community, besides being a treasure trove of oral culture, consists of individuals belonging to different tribes and clans, each representing a separate value. Although lineage is considered fundamental for Alevis, it is observed that different tribes and clans are identified with the Alevi identity. From this perspective, it is thought that the concepts of Alevism and lineage need to be re-examined. Furthermore, studies on tribes and clans under the umbrella of "Alevi-Bektashi" need to be addressed with a methodological approach. In this context, it is essential to improve the quality of research by adopting tribe and clan-based approaches specifically for Alevi-Bektashi communities under study.

The theoretical adoption of an innovative historical approach, particularly in studies based on the humanities, guides researchers in uncovering what is true and accepted. The process of people transmitting their histories and constructing history through their narratives constitutes the most important phase of research. Since this phase will also serve as a precursor for subsequent phases, the use of oral history methods is necessary to ensure that the findings form a coherent whole. Consulting qualified informants and supporting interviews with observations and ethnological findings is crucial for a scientific explanation of the subject. Because oral history, with its emphasis on ethnicity, historical oral records, the concept of migration, and the keys to understanding how a journey that began alone transforms into a collective, opens new doors and enriches the hidden treasure. Thus, the historical journey of communities can be traced back at least several generations, providing access to new information directly related to individuals within that community and indirectly to related and neighboring communities. Furthermore, as history is reconstructed, individuals are given the opportunity to speak as part of this narrative.

www.turkishstudies.net/religion**Turkish Studies - Comparative Religious Studies**

eISSN: 2667-5544

**ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY**

Alevi-Bektaşî Boy ve Aşîret Çalışmalarında Yöntem: Sözlü Tarih

Giriş

Edward Tylor kültürü; bilgiyi, inancı, sanatı, ahlakı, hukuku, örfü ve bir toplumun üyesi olarak insanın elde ettiği âdetleri ve yetenekleri kapsayan karmaşık bir bütün olarak tanımlar (Tylor, 1871, s.1). Yetenekler, insan beyninde kültürel benlikle özdeşleşir. Benliğin özelliği bireyi tek başına özne olarak değil topluluğun üyesi olarak kabul etmektir. Yani birey kimliğini tek başına sergilediği yetenekleriyle değil içinde bulunduğu topluluğun zenginlikleriyle donatır. Toplum karakteri özelliğini başkalarına tanıtan ana unsur ise sözlü kültür hazinelerinin her biridir. Sözlü kültür mirasının kapısını açan en önemli anahtar ise birlikte hareket edebilme güdüsüdür. Birliktelik belli şartlara bağlıdır. Şartları sağlamanın kapısını açan anahtar ise topluluk şuurunda olan insanların varlığı ile ilgilidir.

Topluluk kavramı farklı şekillerde yorumlanmakta ve tarif edilmektedir. Aralarında soy bağı olan kişilerin oluşturduğu topluluk literatürde etnik gruba işaret etmektedir. Stith'e göre ideal olan bir etnik grupta ortak özel isim, soy destanı, ortaya konulan tarihî anlatılar, kolektif kültürü ayrı yapan bir ya da daha fazla unsur, vatan bağı, topluluk bireyleri arasındaki dayanışma duygusu gibi kendine has özellikler vardır. Dile ait kodlar, ritüeller, festivaller, ordular, ana vatanlar vs. ortak duygunun nesiller boyu aktarılmasına yardım eden değerlerdir. Kültür ve kimlik ne eskiye taşınmaya ne de moderniteden ayrılmaya gerek duyar (Smith, 2013, s.11). Bu nedenle farklı olan ya da kendi içinde zenginlikleri olan bir toplumu diğerinden ayırmanın en güzel yolu geleneğin terkiğini takip etmek; aslına, kaynağına ulaşmayı amaçlamaktır.

Hususiyyetle boy, aşîret, kavim gibi nüfusları ve etkililikleri nedeniyle farklı tamlamalarla anılan insan topluluklarında, topluluğun tanımlanması ve nitelendirilmesi konusu hassasiyet taşımaktadır. Öncelikle boy kavramının içinin doldurulması önemlidir. Çünkü sözlüklerde anlamlandırılmış boy kelimesi ile bilim insanlarının dillendirdikleri düşüncelerin aynı olup olmadığı tartışmalıdır. Boy, aşîret, kavim kelimeleri aynı ırktan geleni mi içine alır? Yoksa aynı milletin, topluluğun, kavmin bireylerini tanımlamak için mi kullanılan bir terimdir? Kavramların anlamlandırılması ve sorunun tespiti adına oldukça önemlidir. Kamûs-ı Türkî'de (s.938) *aşîret* kelimesi "bir asıldan olup birlikte yaşayan ve birlikte konup göçen bedevîler halkı, oymağı ve kabilesi" şeklinde tarif edilmiştir. Aşîretlerin geneli konar-göçer olup hareketli yapılardır. Türkler tarafından Anadolu'ya taşınan boy kavramı Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesiyle birlikte *taife* şeklini almış, daha sonra da aşîret sözcüğü bu kavramların yerine yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Türkay, 2012, s.17). Anadolu'da önceki zamanlarda yaşamış ve halen yaşayan çeşitli inançlara sahip farklı toplulukları tanımlamak için de aşîret kelimesi kullanılmıştır. Örneğin Türk, Kürt, Arap, Ermeni, Nesturi, Süryanî ve Yezîdiler bazı zamanlarda aşîret olarak da dillendirilmiştir (Gökalp, 2012, s.47). Osmanlı döneminde genel anlamda boy ve aşîret kelimeleri birbirini tamamlar surette kullanılmış, Sümer'in deyimiyle Kızılırmak'ın doğusunda

aşiret batısında yörük kavramları kullanılmıştır (Sümer, 1976). “Bir araya getirmek, derlemek, toplamak” manalarına gelen cem kelimesinden türeyen *cemaat* sözcüğü, sözlükte sosyoloji kavramı olarak geçmekte ve insan topluluğu anlamına gelmektedir. *Oymak* kelimesi ise cemaat ile birlikte sıkça kullanılmıştır. Fakat Anadolu sahasında toplulukları nitelemek için boy, aşiret, cemaat kelimelerinin yanında *köylü*, *dağ köylüsü*, *yörük* gibi kelimeler de kullanılmıştır. Özellikle Alevi-Bektaşî kimliği ile adlandırılan topluluklara Anadolu’nun çeşitli yörelerinde *Aşiret* isminin verilmesi yaygındır. Aşiret üst kimliği nitelenen grubu çevredeki diğer muadillerden ya da Sünni topluluktan ayırmak için kullanılmaktadır.

Hem Alevi-Bektaşî hem de aşiret temelli çalışmalarda şu ayrımın yapılması gerektiğini düşünmekteyiz. Aynı aşiret veya boylara mensup insanların farklı dinî eğilimleri bulunabilmektedir. Örneğin Avşarlar arasında Sünni olanlar da bulunmakta, Alevi olanlar da varlığını devam ettirmektedir. Fakat burada ana tema Avşar kimliği taşıyor olmalarıdır. Bu durum diğer boy ve aşiretler için de geçerlidir. Dolayısıyla Alevi-Bektaşî inancının aynı topluluğa mensup bireyler arasında bir ayrım olarak görülmemesi gerektiğine kanaat edilebilir. Çünkü inanç bir sınıfa işaret ederken soy topluluğun ana gövdesini oluşturmaktadır. Çünkü inanç değerlerinin yapısı veya inanmaların neler olduğu üstüne sistematik araştırma yapmak başka, somut olarak kendini bir inanca adanmak başka bir konudur (Rothacker, 1990, s. 55). Alevi toplumuna aidiyet duygusu ile bağlı insanlar dinî duygularla hareket etmekten ziyade birlikte isminin anıldığı topluluğun bireyi olarak kendini bilmektedir. Belki de asırlar boyu uğradıklarını düşündükleri baskı ve istibdat hâli onların arasında grup içi dayanışma durumunun ortaya çıkarmalarına zemin hazırlamıştır. Alevi-Bektaşî adı verilen topluluklar gerek kırsalda gerekse şehirlerde toplu hareket etme güdüsüne diğer insanlardan daha fazla sahip olabilmek olanağına sahiptir. Bu nitelik zamanın döngüsü içinde değişiklikler gösterse de aynı fikrin ya da düşüncenin ürünü olan hayat tarzının yansımasıdır.

Bu düşüncelerle Alevilikle alakalı yapılan çalışmalar incelendiğinde konunun farklı açılardan ele alındığı söylenebilir. Konu hem dinî bir içeriğe hem de grup sorununa işaret ettiği için Alevilik-Bektaşîlik içerikli çalışmaların derinliği de önem kazanmaktadır. Çünkü ülkemizde bu konuya ilişkin akademik ilgi de tartışılmaktadır. Alevi-Bektaşî kimliğine sahip bireylerle ilgili yerli ve yabancıların yaptıkları çalışmaları görmek mümkündür. Yurt dışındaki çalışmalar antropolojik ve sosyolojik yaklaşımlarla kaleme alınmaktadır. Fakat bu çalışmalarda oryantalist eşgüdümün dışa vurduğu görülmektedir. Türkiye’de yapılan çalışmalar ise 2005 yıllarına kadar ilahiyat merkezli idi. Mezhepler bağlamında ya da din sosyolojisinin kuralları içinde süzgeçten geçirilen zenginlikleri kapsamaktaydı. Özellikle güvenlik içerikli sosyolojik analizlerin yoğun olduğu birtakım çalışmaları da ifade etmek gerekir. Fakat Alevilik çalışmaları basitçe tarihsel perspektiften verilen bir olaydan ziyade olaylar dizisi ve bu dizinin meydana getirdiği ağ ile bugününü penceresinden yorumlanmayı beraberinde getirir (Subaşı, 2005, s.150-151). Ülkemizde Alevi-Bektaşî topluluklar üzerine yapılan araştırmaların 19. yüzyıl sonlarında başlamış olduğu görülür. Bu çalışmalara John Kingsley Birge, Georg Jacob ve Frederick William Hasluck gibi yabancı araştırmacılar öncülük etmiştir. Daha sonraki yıllarda ise Baha Said, Hâmid Sa’dî, Süleyman Fikri, M. Fuad Köprülü, Besim Atalay ve Y. Ziya Yörükân ile bu tür çalışmalar devam etmiştir. 20. Yüzyılın ikinci yarısında aynı topluluğa mensup araştırmacıların yaptığı yayınlar, konunun aydınlatılmasında etkili olmuş, özellikle 1990’lı yılların başlarından itibaren önemli bir yayın faaliyeti görülmüştür (Yıldız, 2018, s.698). Fakat bu çalışmalarda toplulukların dinî içtması ve geleneklerinin yorumlanması şeklinde bilgiler aktarılmıştır. Türkiye’de Alevi varlığını içine alan etnik kimlik temelli ilk araştırma Hasan Reşit Tankut ve Erzincan Valisi Ali Kemal Bey’in Zaza Alevileri üzerine yaptıkları çalışmalarıdır (Aydın, 2020, s.27)⁶. Fakat bu noktada Alevi-Bektaşî toplulukları ile ilgili çalışma yapılan ama çok da bilinmediği daha doğrusu yayımlanmadığı için dillendirilmeyen bir dönemi de vurgulamak gerekir.

⁶ Bu çalışmalar H. R. Tankut; Zazalar Üzerine Sosyolojik Tenkitler ve Ali Kemalî; Erzincan Tarihi, Coğrafi, İhtimai, Etnoğrafi, İdari, İktisadi Tetkikat Tecrübesi isimleriyle neşredilmiştir.

Belki de Alevilik-Bektaşilik çalışmaları açısından örtülü dönem olarak da adlandırılabilir ve 1980 öncesi yıllarda özellikle Almanya destekli çalışmalar yapıldığı da bizzat tarafımızca tespit edilmiştir. Almanya'dan yurdun farklı yörelerine gelen araştırmacıların Alevi-Bektaşî topluluklarının bulunduğu yerlerde aylarca kalarak notlar aldığı, belirli aralıklarla aynı yöreye tekrar geldikleri ve köylerde kalarak Alevi-Bektaşî toplumu ile iç içe hayat sürdürdükleri tespit edilmiştir. Örneğin Avşar ve Alevi kimlikleri bir arada anılmayan, hatta 2000'li yılların başına kadar Yedi Bucak Avşarları diye bir topluluktan Türk bilim insanları habersizken aynı yörede 1978 yılında Alman etnologların çalıştıkları gerçeği ile karşılaşmıştır. Ingrid Pfluger, Waltraud Poisel, Gtegoriam ve Krisztina isimli Alman araştırmacıların Kayseri'nin kuzey-doğusunda bulunan Alevi köylerinde araştırma yaptıkları görülmüş, kaynak kişilerin araştırmacılarla beraber çekilmiş fotoğrafları ve onlardan gelen mektupları hâlen sakladıkları kayıt altına alınmıştır (Gezer, 2022, s.3). Yapılan çalışmalarda alınan notların ne olduğu, Almanya'da kim tarafından kullanıldığı sorusunun cevabı ise bilinmemektedir.

Ülkemizde özellikle son çeyrek asırda üniversitelerde hazırlanan doktora ve yüksek lisans tezlerinde de Alevi-Bektaşî toplulukları üzerine yapılan bir hayli çalışma bulunmaktadır. Din bilimleri, sosyoloji, folklor ve tarih alanında yoğunlaşan bu çalışmalarda aynı topluluğun farklı açılardan incelendiği görülmektedir. Hazırlanan tezlerde aynı grubu çalışan kişilerin farklı başlıklar altında birçok ortak konu işledikleri, yapılan görüşmeler neticesinde denk çıkarımlar olduğu gibi birbirini eleştiren yorumların olduğu da görülmektedir. Son dönemlerde ise kurumsal anlamda Kültür Bakanlığı da Alevi-Bektaşî içerikli çalışmalarla ön plana çıkmaktadır. Bakanlık bünyesinde kurulan Alevi Bektaşî ve Cemevi Başkanlığı Alevi topluluklarına hizmet vermeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda düzenlenen çalıştayların bazılarında da yayın odaklı istişareler yapılmış, yapılmaya da devam etmektedir.

1.Alevilik Tanımına Genel Bir Bakış

Genel görüşe göre Alevilik geleneğinde en belirleyici unsur aynı soydan gelme özelliğidir. Bu nedenle Alevi cemaatine mensup olmak aynı soydan gelmek anlamı taşır (Çamuroğlu, 2008, s.8). “Ali'ye mensup” anlamına gelen kelimenin çoğul şekli “Aleviyye” ve “Aleviyyun”dur. Alevi terimi İslam kültür tarihinde ‘Hz. Ali soyundan gelenler’ anlamında, ayrıca siyasi, tasavvufi ve itikadi anlamda kullanılmaktadır. Hz. Ali soyundan, oğulları Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Hanefiyye, Ömer ve Abbas vasıtasıyla gelenlere Alevî denilmektedir (Teber ve Çakan, 2019, 89). Alevilik insanın yaşam tarzı içinde değerlendirildiğinde ise halk dindarlığının en güzel örneklerindendir. Alevilik, ‘halk İslam’ı kavramında bir inanç olarak yorumlanan ve sosyal bir hayat tarzı olarak yaşanan İslam’ın ana esaslarına belli ölçüler içinde sadık kalmakla beraber daha ziyade halkın geleneksel yaşantısının şekillendirdiği bir inanıştır (Ocak, 2010, s.172). Grubun tanımı olaraksa günümüzde çoğunluğu Türkiye’de olmakla birlikte Irak, İran, Suriye, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Arnavutluk’ta bulunan dinî bir cemaati karşılamaktadır (Çamuroğlu, 2008, s.1). Farklılıkları olmakla birlikte Alevi gruplar esasen kendilerini Sünni olanlardan ayıran bir inancın özünde birleşmektedirler. Sünnilerle mukayese edildiğinde Aleviler, dinî inanç ve ibadet farklılıklarının yanında cemaat yapıları, örgütlenme hususiyetleri, kendi içlerindeki anlaşmazlıkları geleneksel yöntemlerle çözme çabalarıyla dikkat çekmektedir. Daha da önemlisi Sünni inançta olmayan hiyerarşi Alevilik inancında bulunmaktadır (Subaşı, 2005, s.40). Alevilik terimi köken olarak Hz. Ali ile başlatılan imamet ve vesayet davasında taraftar olan kişilerin inançlarını hulul, gizli ilim, batınî, nübüvvet, uluhiyyet inançlarıyla bir adlandırması nedeniyle geleneksel İslam inancına göre karmaşık bir hal almıştır. Çünkü bir görüşe göre imam yaratıcının kendisine hulul etmesiyle uluhiyet derecesine yükselir fikri hâkim olmuştur (Ünlüsoy, 2020, s.57). Aslında tarihi kaynaklara bakıldığında bu durum Şia kaynaklı başta Zeydiyye olmak üzere İsmailiyye ve İmamiyye görüşlü farklı fırkalara yön de vermiştir. Bu açıdan bakıldığında Alevilik inancı bir yandan yeni bir din anlayışı diğer yandan da Erdebil Tekkesi kaynaklı olduğu görüşü ile bir öğretinin taraftarlarca

yorumlanmasıdır denilebilir⁷. Hiç şüphesiz Alevi kültürü kendi iç dinamiklerinde gizlidir. Alevilik içinde düşkünlük gibi bir kurumun varlığı, lider kadronun olması gibi kültür öbekleri Alevi-Bektaşî toplumunu kenetlemektedir. Grup dışı ilişkilere karşı toplumsal seferberliği de sürdürmekte ve güçlendirmektedir. İç ve dış grup ilişkileri Alevi teolojisindeki gizliliğe ve sır hizmet etmektedir (Türkdoğan, 1995, s.268). Alevilik sır cemaat olarak tarihî süreçte bilinmiştir. Çünkü Alevi kimliğe sahip insanların toplumdan dışlanma hareketine maruz kaldıkları düşünülmektedir. Tarihî sürecin değişkeni ise ülkede saltanatın kaldırılıp cumhuriyetin ilan edilmesidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte değişen toplumsal yapı Alevilerin de artık kendi kabullerini ortaya koyma yetisini kazanmalarına vesile olmuştur. Dahası modernleşen ülkede geleneğe bağlı modern bir dinamik olarak güncelleme gelmiştir. Alevi-Bektaşî toplumu artık kendi iç dünyasında yaşattığı inançları dışa vurum konusunda çekingen davranmamaktadır. Dolayısıyla günümüzde Alevi-Bektaşî toplulukları için sır kavramının kullanılması doğru değildir. Çünkü artık ritüelistik kutlamalar dahi tüm toplum tarafından bilinmekte ve farklı iletişim kanallarında sergilenmektedir. Kapalı toplum özelliği ise oldukça sınırlı bir hal almıştır. Özgür düşünce dünyası diğer inançlar gibi Alevi-Bektaşî felsefesinin yaşatılması için de oldukça önemli katkılar sunmuştur.

2. Alevi-Bektaşî Topluluklar Üzerine Yapılacak Araştırmalardaki Sorunlar

Alevi-Bektaşî topluluğunu sınıflandırmak için bilim veya kültür insanların farklı denemelerinin olduğunu görmek mümkündür. Tarihî süreç incelendiğinde Alevi grupların içinde hangilerinin nitelenmesi gerektiği sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bugün Türkiye'de yaşayan gruplar içinde Bektaşîler, Kızılbaşlar, Tahtacılar, Nusayriler, Tunceli merkezli ocak ve talipeler bulunmaktadır. Yani Aleviler sadece Kalenderî, Haydarî ve Abdal grupların toplamı olarak görülmemelidir (Gezik, 2020, s.260). Aslında burada bahsedilen gruplardan ziyade Kalenderî, Haydarî, Abdal, Işık, Torlak, Babai, Cavlaki, Rafizi, Kızılbaş ve Bektaşî terimlerinin birbiri yerine kullanıldığını söylemek mümkündür. İlyas Üzümlü'ne göre Şii, İsmailî ve Nusayrî zümrelerden farklı bir karakter taşıyan Anadolu Aleviliği Türkmen, Kürt ve Zaza etnik yapılarından oluşmaktadır (Üzümlü, 1997, s.13)⁸. Aleviliği her daim heterodoks bir inanma sistemi olarak görenlerle birlikte Alevileri; Azerbaycan Türkçesi konuşanlar, Arapça konuşanlar, Türkiye Türkçesi konuşanlar, Kürtçe ve Zazaca konuşanlar şeklinde sınıflandıranlar da vardır (Bruinessen, 2020, s.117-118). Örneğin Şanlıurfa'da bulunan Beydililerin bir kısmı Türkçe ve Kürtçe konuşurken bir kısmı da Türkçe ve Arapça konuşmaktadır. Yine Şanlıurfa'da bulunan Beydililer çoğunlukla Sünni inanca sahipken Sivas'ın Hafik ilçesine bağlı Beydili Köyü, Alevilik inancına sahiptir (Karaca, 2022a, s.508). Adıyaman'da yaşayan Beydililerde taziye gelenekleri köyden köye değişir. Sivas'ta hem Alevi hem de Sünni Beydili bulunmaktadır. Adıyaman merkeze bağlı Kömür Köyü'nde yaşayan Beydililer Alevi inanca sahip olduğu için taziye gelenekleri Adıyaman'daki diğer Sünni Beydililerden farklıdır (Şanda, 2017, s.18-32). Bunun yanında aynı soydan olup da farklı coğrafyada yaşayan Alevi aşiretler de vardır. Oğuz Türklerinden olan Çepnilerin batıya göçü Selçukluların Anadolu'ya ilk gelişleriyle başlar. Çepniler Selçuklular tarafından Trabzon Krallığı ve Paflagonya sınırlarına yerleştirilmiştir (Tellioglu, 2004, s.112). Günümüzde Giresun ve Trabzon yöresinde yaşayan Çepnilerden Trabzon bölgesindeki Çepniler yaşadıkları bölge olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Şalpazarı, Çepnilerin yoğun olarak yaşadıkları muhittir. Akçaabat ve Çarşıbaşı ilçelerinde ikamet etmekte olanların da

⁷ Alevi, Nusayrî, Bektaşî, Kızılbaş, Safevî, Şii, Caferî, Ehli Hak gibi terimleri günümüzde Alevi denilen kişileri tanımlamak için kullanıla gelmiştir. Özellikle 19. yüzyıl Osmanlı arşiv vesikalarında Alevilik tek başına kullanıldığı gibi belli terkiplerle birlikte ya da onların söz öbeği olarak kullanılmıştır. "Cahil ve delalette kalmış halk", "Kızılbaşlık âdât-ı cahilanesi", "itikad-ı batıniyye tâbi ahali", "tarik-i dalalet", "Alevi güruhu", "itikad-ı muzırre" gibi terkipler/sıfatlar Alevi ve/veya Kızılbaş ismiyle birlikte kullanılagelmıştır (Akpınar, 2020, s.219).

⁸ Demografik dağılım konusunda net bir veri bulunmamaktadır. Gerek bölgelere göre ayırım yapılamamakta gerekse bölge içi sayılar belli değildir. Örneğin Kürt Alevilerin sayılarının tüm Alevi gruplar içinde %10-20 arasında olduğu tahmin edilmektedir (Çamuroğlu, 2008, s.4). İnsanların aynı soydan gelmeleri ile aynı dili konuşmaları arasında da ince bir çizgi vardır. Çünkü *anadil* ile *ana dili* farklı olan kişiler arasında da farklılık vardır.

Şalpazarı'ndan göç ettikleri bilinmektedir. Yapılan mülakatlar sonucu Şalpazarı bölgesindeki Çepnilerin Sünni anlayışı diğer bölgedekilerin ise Alevi anlayışı benimsedikleri görülmektedir (Demirci, 2020). Avşarlar için de bu durum geçerlidir. Kayseri'de yaşayan Avşarlar kendilerini Sünni olarak tanımlamaktadır. Fakat daha önce de vurgulandığı gibi aralarında Alevi olanlar ve bu kimliği taşıyanlar da vardır.

Başka bir tasnifte ise Alevileri; animizm inanması esaslı Türkmenler, Zerdüştlük kaynağından beslenen Kürtler, Ortadoğu Hristiyanlığından esinlenen Araplar ve aykırı/marjinal topluluk diye bilinen Tahtacılar, Abdallar, Çepniler gibi tasnif edenler vardır (URL 1). Benzer şekilde başka bir yanılığa ise Avşar, Tahtacı, Çepni gibi boylara mensup kişilerin Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkleşmiş Ortodoks Rumlar; Tunceli, Elazığ, Iğdır ve Bayburt gibi illerde yaşayan Alevilerin ise Ermeni nüfusunun bir parçası olarak düşünülmesidir (Sâid, 200, s.36). Tabii ilk maddede Türkmenlerle son maddede bahsi geçen Tahtacı, Çepni, Abdal aşiretlerinin farkını anlamak oldukça güçtür. Türkmen'den kasıt kimdir? Ya da Tahtacılar, Çepniler, Abdallar Türkmen değil midir? Alevilerin Türklük bağından dışlanmak istenmesi konuya ideolojik yaklaşım ya da hatalı tasnif şeklinde yorumlanabilir. Çünkü Safevi'yi destekleyenler o dönemki adıyla Kızılbaş, Osmanlı destekçileri ise Sünni olarak bilinmiştir. Faruk Sümer'e göre 15. yüzyılda Safevi Devleti'nin kurulmasında da rol oynayan Kızılbaş Türkmen oymakları bulunmaktadır. Rumlu, Ustaculu, Tekelü, Şamlu, Varsak, Dulkadir, Arapgirli, Turgutlu, Bozcalu, Hınıslu, Acırlı, Kaçar, Bayat ve Avşar gibi isimlerle anılan boylar Alevi kimliği ile bilinmiştir (Sümer, 1976, s.43). Bülent Akın, bu listeye; Bayındırlı, Musullu, Çepni, Cakırlı, Karamanlu, Hacılu Ağaçeri, Bayramlu, Karacadağlu, Tekelü, Ekremî, Alpavut, Karaçorlu, Baharlu, Sa'dlu, Bayburtlu Evoğlu ve Dulkadir Türkmenlerini de eklemektedir (Akın, 2023, s.40). Dolayısıyla bu şartlar altında aynı boy/aşiret/zümre adına ne dersek diyelim ortak mazisi olan, aralarında soya bağlı akrabalık ilişkisi bulunan kimselerin dinî kimlikle bir anılması onların aidiyetlerinin farklı eksenlere çekilmesine neden olmamalıdır.

Etnik konusu Alevilik özelinde tartışıldığında Alevilerin Türk olduğu ve inanışlarının İslamiyet öncesi Türk inanışları çerçevesinde şekillendiği düşüncesi daha çok vurgulanmaktadır. Bu düşüncüyü savunanlar Aleviliği Türklere özgü bir inanç biçimi olarak tasavvur etmektedir. Onlara göre Aleviliğin ortaya çıkışı Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği döneme dayanır. Bu düşüncede tekke kültürü geleneğinin ana kaynağı olan Horasan vurgusu ağır basmaktadır. Çünkü Türkler özellikle de mutasavvıf olanlar bu bölgeden Anadolu'ya gelmişlerdir. İşte bu kişilerin Arap kültürü etrafında oluşturulmaya çalışılan kültürel asimilasyona karşı direnmeleri söz konusudur. Türkçe kullanmaya duyulan hassasiyet bu durumu desteklemekte, Zaza ve Kırmanç dillerini anadil olarak kullanan Aleviler bile köken olarak Türkmen addedilmektedir (Massicard, 2011, s.110-111). Başka bir araştırmada ise coğrafya temelli etnik yapı incelenerek Alevi grupların Türk kimliğinden uzaklaştığı dillendirilmiştir. Yazar Kürtçe konuşmaya başlayan Türkmenlerin dillerinin değişmesinin neticelerini aktarmış, bu değişimi etnik coğrafya bakışıyla izah etmiştir (Özdemir, 2018). Etnik kimlik ve coğrafya ilişkisi kurulması gibi mezar taşlarından yola çıkılarak da birtakım iddialar gündeme getirilmiştir. Özellikle Tunceli yöresinin tarihteki Türklüğü tartışılırken (Aksoy, 2024, s.20) etnografik temelli izahlar yapılmaya çalışılmıştır.

Daha önce de vurgulandığı gibi Alevi-Bektaşî kültürü üzerine özellikle tarihî yazılı kaynaklardaki bilgi aktarımının yeterli olmaması günümüzde bu alanın yeterince aydınlatılamamasına neden olmuştur. Eldeki yazılı kaynaklarla bilinenin üzerine yenisinin eklenmesi oldukça güçtür. Dahası çalışmalarda kullanılan terimler ve tarihî ayrışmalar da birbirinin tekrarı mahiyetindedir. Halen Alevilik denilince heterojen, heterodoks, senkretik, homojen vs. gibi anlamlı terimler eklenmektedir (İpek, 2022, s.39). Zannımızca bu terimler özellikle batılı araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda kullanageldikleri ve onların kullanımının yüz yıldır döngü halinde aktarılmasından ibarettir.

Bu noktada başka bir sorun ise Alevilik kavramının tarihin bilinen dönemlerinden itibaren dinî bir isim kabul edilmesine karşın aslında başlangıç noktasının siyasi ayrışma olmasıdır. Özellikle Osmanlı-Safevi kavgası siyaset ilmiğinin Alevilik ismine geçirilmemiş en önemli hatırasıdır. Lefebvre'ye göre "ideoloji" kendini inanç olarak gösterebilir (Karaca, 2022, s.33). Alevilik hareketinin temelinde inanma iştihakı bulunmaktadır. Fakat olayların olguya dönüşümü Aleviliğe inanma yanında siyasi bir kimlik de yaratmıştır. Bu nedenle Alevilik aynı zamanda muhalif bir harekettir ve sadece kendinden olanı içinde barındıran yapı arz eder. Bunun nedeni ise yalnızlık ve savunma güdüsüdür. Bu muhalif hareket sonraki yüzyıllarda Bektaşilikle entegre olmuştur. Bunun nedeni ise Hz. Ali'nin Bektaşi ocağında içindeki yiğitlikle bir anılan konumudur. Yoksa muhalif bir yapının devletin asker ocağına dönüşmüş Bektaşilikle bir anılması oldukça güçtür.

Tarihî kimliği ve günümüz Türkiye'sinde bilinen varlığı ile Alevi-Bektaşi diye adlandırılan boy, aşiret ve topluluklar seyredilen zaman dilimi içinde inançlarını ve ritüellerini âdeta güncellemişlerdir. Özellikle gelenek temelli yaşamların dışına çıkılmasında, göç adı verilen ve insanların kendilerini ait hissettikleri topraklardan farklı sebeplerle uzaklaşmış olmaları öncelikli tetikleyici olmuştur. Çünkü köyde yaşanan Alevilik kentlere göçerilmiş, göçerilirken farklı boy ve aşiretlerden insanlar aynı derneklerin çatısı altında bir araya gelerek korunma güdüsü ile hareket edip şehir imajlı, inanç merkezli bir kültürün temelini atmışlar, devam ettirmişlerdir. Böylelikle "köy Aleviliği" terimi yerini kentleşmiş ve eğitilmiş kişilerin mensubu olduğu şehir kültürüne bırakmıştır.

Güncellemelerin devam etmesi Alevi kimliğinin yeniden okunmasına neden olmuştur. Bu ortaya çıkış hâli beraberinde Alevilik-Bektaşilik konulu çalışmaların yapılmasına yol açmışsa da yapılan çalışmalar izlenen yöntemlere yönelik eleştiriler de vardır. Çünkü doğru ve geçerli bilgiye ulaşabilmek için onları doğru şekilde tasnif edip çıkarımlarda bulunmak şarttır. Bunun için de öncelikle yöntem sorunlarını aşmak gereklidir. Alevilik siyasal ve ideolojik ve savunmacı retorik aşınamamıştır. (Subaşı, 2005, s.145-146). Bu nedenle Aleviler temas ettikleri komşularıyla artık sosyal statü olarak da eşit olup olmadığını sorgulayan, kendisinin tanımlandığı kimlik ile öz kimliğinin çelişip çelişmediğini düşünen insanlar olmuşlardır. Alevilik terimi başlangıçta dinî bir kimlik olarak ortaya çıkmış olsa da yüzyıllardır devam eden süreçte, dinî kimliğinin yanında toplumsal ve siyasal bir özümsemenin oluşmasına da neden olmuştur. Çok kimlikli yapı beraberinde değişim ve dönüşüm yaşanmasına neden olurken; Alevi kimliği ile yaşayan ve/veya bilinen insanlar içinde tek başına kişilik psikolojisi oluşmasını, topluluk olaraksa toplumsal bir içgüdü ile hareket edilmesini beraberinde getirmiştir. Bu düşünce başka bir inceleme sahasını daha işaret etmektedir. Alevi-Bektaşi boy ve aşiret çalışmaları bu açıdan önemlidir. Çünkü bu çalışmalarda hem inanç hem de etnisite birlikte irdelenmektedir. Böylelikle yapılan çalışmalar ele alınan topluluğun etnik kimliğinin yanında inanç merkezli etnolojisi de ele alınmaktadır. Hatta bazı boy ve aşiretler dinî kimlikleri daha çok bilinmektedirler. Dahası onlara bu kimliğin verilmesinin asıl nedeni inançları olmaktadır. İşte bu nedenle Alevi boy ve aşiretleri üzerine yapılacak çalışmaların aynı zamanda birden çok insanın ortak değerlerini yansıtacak hazine olacağı gerçeğinden hareket edilmelidir. Çünkü Alevilikte kapalı toplum özelliği vardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan olumsuz tavırların ve hissedilen kırımların gelenek temelli Alevi-Bektaşi teşkilatlanmasını tamamen ortadan kaldırmadığı bir gerçektir. Alevi-Bektaşi inanmalarının yansımaları ve hayata bakışlarında coğrafi yerleşim örüntüleri, konar göçer ve köye dair öğelerin ağırlığı, akrabalık ilişkilerinin önemi, dolaylı ilişki kaynakların gücü ile sözlü kültürün canlılığı gibi etkenler kanuni ve/veya bürokratik alanın dışında bir var oluşa, işleyişe olanak tanımıştır (Erdemir, 2009, s.169). Daha da önemlisi köyde yaşayan ve sözlü kültür unsurları ile donanmış insanların bugün de bu kimliği sürdürmesinin sebebi tarihî sürecin içinde yoğrularak meydana gelen ve ortak mazinin sembolü olan sözlü kültür kodlarına dayanmış olmasıdır. İşte böyle sırlı olan bir grubu tanıtabilmek de oldukça zor ve çetrefillidir.

Hayatta kalmak, kaynaklara erişim sağlamak ve bulunduğu yerde muhatap bulmak için bu alanlar önemlidir. Bu nedenle Alevilik çalışmalarında yerel bağlam önemlidir. Yerelleşmiş eylem

bağlarını ve bu farklı düzeylerin eklemlenmiş biçimlerini gerek coğrafi açıdan gerekse çıkarlar ve düzlemler açısından tahlil etmekte fayda vardır. Şunu da belirtmek gerekir ki yerel düzeyde bakılan ulusal ölçeğin küçüğü değildir (Massicard, 2011, s.276). Bu bağlamda Alevi-Bektaşî aşiretleri ile ilgili yapılacak çalışmalarda anlaşılması ve anlamlandırılması gereken olgunun adı göçtür. Alevi-Bektaşî aşiretlerin deyimleriyle *kaçkaç yılları* onlar için çekilen çilenin iki kelimeyle isimlenmiş içinde derin anlamları olan göç olgusunun tarifidir. Alevilikte mantığı kavrayabilmek için özellikle yerel alanların ve göç alanlarının kavranması gerekir. Göçün peşinden gitmek, âdeta iz sürer gibi bir topluluğun geçmişini anlamlandırmak oldukça zor olsa da kıymetli olan parçaların bir araya gelmesine zemin hazırladığı için çok kıymetlidir. İşte bu noktada bir mekânda yer adları, çocuklara verilen isimler başta olmak üzere ismi bilimin anlam bilime dönüşümü, isimlerin anlamlandırılması araştırmacılar için güzel neticeler alınmasına neden olmaktadır. Sadece tahrir defterlerinin transkripsiyonun okunması ile değil köylerde efsane ve ağıtlar başta olmak üzere hikâyeli türküler ya da türkölü hikâyeler araştırmacıları tarih çıkmazının karmaşık yapısından uzaklaştırıp, efsaneleşmiş gerçeğin iz düşümünü verir. Çünkü göçler Anadolu sahasında yaşayan diğer insanlar gibi Alevi-Bektaşî topluluğu da etkilemiş; onların farklı yerlere konarga, göç yolu, bucak vs. gibi isimler vermelerine neden olmuştur. Aslında Alevi-Bektaşî toplumunun anlamının altındaki temel öge göç denilen toplumsal hadisenin anlamlandırılmasıdır desek yanılmış olmayız. Çünkü bugün Alevi-Bektaşî bir yerleşim yerinden fazla değil yüz veya yüz elli sene evvel hiç bilinmeyen başka bir topluluk yaşamaktaydı ya da tam tersi bugün bir Sünni yurdu Alevi-Bektaşîlerin memleketiydi. Bu nedenle Aleviler gibi hem hayat mücadelesi vermiş hem de siyasal anlamda sürekli istemedikleri kişilerin yönetimi altında kalmış grupların hayat hikayesinin göçle başlayıp göçle devam ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü göç daha önce görülmemiş bir toplumsal farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Aleviler önce işçi olmuşlar, daha sonraki süreçte aldıkları eğitimlerle başka mesleklerde çalışmaya başlamışlardır. Bu durum onlar için toplumsal tırmanmanın yolunu açmıştır. Böylelikle iletişim ağlarının kurulması ve sanayileşmenin daha da gelişmesi Alevilikteki uzamsal ve sosyal uzaklığa son vermiştir denilebilir.

İnsanların herhangi bir boy ya da aşirete doğal üye olması mevcut yapının içinde bir doğuştan başlayan kültürlenme süreci yaşayacağı anlamına gelmemektedir. Aslında boy ve aşiretler üzerine yapılan özellikle folklor ve sosyoloji odaklı çalışmalarda yukarıda söyleneni tespit etmek mümkündür. Yapmış olduğumuz çalışmada da bu duruma bizzat şahit olmuş bir araştırmacı olarak geleneğin anlamlandırılması sürecinin sancılı olabileceğini söylemek mümkündür. Çünkü aynı soydan gelseler dahi köyde yaşayan bir dede ile kent kültürünün kucağına doğmuş bir torunun aynı inanmalar silsilesi ardından iz sürmeyeceği gerçeği vardır. Aynı topluluğun üyesi olan kişilerin bir kısmı etnik kimlikleri ya da dinî inançlarından bağımsız kendi benliğinde örülmüş özgün kimliği ile bulunmayı isteyebilir. Bu kimlik, mensubu olduğu boya ya da aşirete uygun olmayan bir yapı da ihtiva edebilir. Açıkçası bu durum yapılan görüşmelerde açık uçlu sorular sorulduğunda, muhatap olan kişiye “*geleneksel uygulama bu şekilde ama sizin düşünceniz nedir?*” gibi soru yöneltip o kişiden cevap almakla tespit edilebilir. Bu soru yöneltirken arka planda o kişinin nerede doğduğu, hangi ortamlarda bulunduğu, okul ve iş yaşantısı, devamlı gittiği bir sivil toplum kuruluşu (dernek, vakıf vs.) olup olmadığı gibi konular da özellikle sorulmalıdır.

Gelenekten uzaklaşmış olması form anlamında Alevi-Bektaşî kültürünün yansımalarına izin vermişse de icra anlamında farkındalıkların yaşanmasına, dolayısıyla köyde yaşayan bir birey ile kentte doğup büyüyen bir insanın aynı hassasiyetlerle hareket edememesine neden olmuştur. Bu durum kuşaklar arası anlaşmazlıkların yaşanmasına, bu nedenle de Alevilik adı verilen dinî yapının değişimine zemin hazırlamıştır. Sözlü kültür dairesi içinde yetişen dedelerin, zâkirlerin, hizmetçilerin yerini derneklerin görevlileri almıştır. Böylelikle sözlü hukuk sisteminin Türk kültür tarihindeki en güzel örneklerinden biri olan cem töreni ve dedelik kurumunun işlevsel açıdan işlerliğini zamanla kaybetmesine de sebep olmuştur. Alevilerin arasında birlik, dayanışma ve adalet işlevleri ile

taçlanmış cemler görsel şölen gibi algılanmaya; dedelere duyulan saygı eskiye nazaran sorgulanmaya başlamıştır.

Bizzat sahada bulunduğumuz dönemde en çok dikkat edilen hususlardan biri de insanların kendi olanı ya da sahip olduğunu düşündüğü soy kavramını aynı zamanda üstünlük başka bir ifadeyle *mağruriyet vesilesi* olarak görmesidir. Çünkü aynı coğrafyada yaşayan insanların ortak özelliklerinden biri de değerler sistemi içinde kendini bulması ve soyut düşüncelerle kendini mutlu hissetmesidir. Var olan halin geçmişteki referanslarla ötelenmek istenilmesi ya tam tersi mevcut durumun geçmişle kıyaslanarak övünç nedeni görülmesi topluluk araştırmalarında sıkça karşılaşılan bir sorundur. Aslında bu tutum hafızanın aktarımı konusunda sürekliliğin oluşması anlamına gelmektedir. Süreklilik içinde cari bir süreci, dinamik akıl dolgunluğunu ve evveli yani soyunun tarihini geleceğe aktarma çabasını birlikte taşımaktadır. Fakat bu süreç dikkat edilmezse araştırmacılar için soruna da dönüşebilir. Sorun denilmesinin sebebi ise yukarıda bahsedilen duygulara kapılmış olan kişilerin doğru bilgiyi saklama ihtimallerinin ortaya çıkması ve araştırmacıyı hatalı olana sevk etmesidir.

Mağruriyet vesilesinden bahsedilince ayrı bir paragraf açarak kahramanlaştırılmış insanlara da vurgu yapmak gerekir. Çünkü özellikle son çeyrek asırdır Türkiye gündeminde Alevilik ve Bektaşilik kavramları kişilerle bir anılır olmuştur. Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında İstiklal Mahkemeleri tarafından verilen kararların infazı, Tunceli yöresinde yaşayan halka yönelik harekât, 12 Eylül askeri darbesi öncesi ve sonrasında Maraş, Çorum, Malatya ve Sivas illerinde yaşanan hadiseler kuşaklararası devrimin güçlü olmasına ve kahraman adı verilen kişilerin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Örneğin Tunceli yöresinde Kurtuluş Savaşı yılları ve sonrasında Cumhuriyet’le birlikte yaşanan hadiselerde Seyit Rıza bir kahraman olarak görülmüştür. Aynı şekilde Diyar Ağa bir halk kahramanı olsa da Tunceli’de yaşayanların tamamının aklında kahraman kişilik olarak kabul görmemiştir⁹. İki örneğin verilmesinin ana nedeni kahraman olarak kabul edilen kişilerin belli bir boy/aşiret ya da topluluğu temsil kabiliyetine sahip insanlar olarak bilinmesidir. Sadece bu iki isim değil her aşiret kendi içinde liderini bilmiş, lider kişiliğini otoritesi belirleyici olmuştur. Avşar Alevilerinde de liderlik Abuseyf isimli bir beydedir. Bu durum dedelik kurumunun yeniden yorumlanmasını da gündeme getirmelidir. Dedeler dinî anlamda topluluğa yön verebilir fakat tarafımızca yapılan tespitlerde Alevi toplumunda asıl kahraman olan kişilerin kendi kan bağı olan ve kahramanlaştırılan kişiler arasından çıktığı bir gerçektir. Yakın dönem tarihimizde dahi yaşamış insanlar günümüzde yaşayan genç kuşağı isimleriyle etkileyebilmektedir. Özellikle de kendi aşireti için bir gurur kaynağı olarak anılmakta, etrafında kahraman kültü oluşturulmaktadır.

Daha önce de vurgulandığı gibi önceki dönemlerde kapalı toplum olma özelliği ile bilinen Alevi-Bektaşî gruplarla ilgili yapılacak olan çalışmalarda başka bir sorundan daha bahsetmek faydalıdır. Kapalı toplum vurgusu yapılırken günümüz için şunu da söylemek gerekir. Alevi topluluğu etnik ve dinî farklılıklardan kaynaklı ön yargılara maruz kalmadığı gibi yerine göre kendisini eleştirenleri de rahatlıkla sorgulamaktadır. Fakat Alevi-Bektaşî grupların içine araştırma için giren, gözlem ve görüşme yapmak isteyen kişiler bazen gerçek bilgiye ulaşmakta zorluk çekmektedirler. Dahası üzerinde çalışılan grubun bireyleri tarafından güvenlik odaklı düşüncelerle bilgi temini algısı gerçekleşmemektedir. Fakat kendi içlerinden yetişen bireylere daha yakın his sergilenmekte ve sorular cevapsız bırakılmamaktadır. Bu noktada aslında emik yaklaşım sergilenip derlenmesi gereken bilgiler, araştırmacıyı etik tavır sergilemeye zorlamakta ve bilgi elde edilirken icra ortamının samimiyetten uzak oluşu doğal elenmesine neden olabilmektedir¹⁰. Bu çerçevede sözlü tarih yöntemine başvurulduğunda katılımlı gözlem (aktif gözlem) ve katılımsız gözlem (pasif gözlem) teknikleri bir arada kullanılmak istense de yabancı bir araştırmacıya karşı bilinen olduğu

⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. (Kayar, 2025, s.178), (Bozkurt, 2023, s.214).

¹⁰ Etik yaklaşım, emik yaklaşım terimleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Goldstein, 1983, s.54-98), (Çobanoğlu, 1999, s.56-67).

gibi aktarılmamakta, yabancı olduğu hissettirilmektedir. Bu nedenle çalışmaların Alevi-Bektaşî geleneği içinde yetişen bilim insanlarınca yapılması topluluklar içinde daha çok tercih edilmektedir.

3. Yöntemlerin Değerlendirilmesi ve Sözlü Tarih

Toplumlar durağan yapıda olmazlar. Toplumun dinamik yapısı gereği yaşanan değişim beraberinde yenilikleri getirmektedir. Toplumsal yaşam göreceli de olsa denge ve uyum ikilemi gözetilmelidir. Bu denge yeniliklerin ortaya çıkmasıyla kendini yenileyebilir. Değişim sosyo-kültür anlamında yorumlanmalıdır. Bu noktada toplumsal yapıyı meydana getiren olaylarda ya da tüm yapıda bir değişimden bahsedilebilir. Sosyologlar bu değişimi farklı zaman dilimlerinde, sosyal gruplarda ortaya çıkan nitelik ve nicelik farklılıkları olarak değerlendirmektedir (Keskin, 2009, s.35). Sosyal Bilimlerin içindeki çoğu kavram için geçerli olan esnek olma ve olağanın dışındaki örnekler için yeniden gözden geçirebilme yeteneği etnisite için de geçerlidir. Tarihsel zemini olan belli bir süre içinde aynı yerde yaşamış topluluklar için kullanılan kavramlar bize her zaman aynı ölçütleri sunamayabilir. Aktarılan bu durum etnik gruplar için de geçerlidir. Etimolojij olarak kökeni Grekçe, modern kullanımı ise Fransızca olan “ethnie” sözcüğünden türetilen etnik toplulukların kültürel farklılıklarını işaret ettiği söylene de aslında ana vatan dışında yaşayan ve ortak kültür ile hayat biçimine sahip insanlara gönderme yapar (Oommen, 1994, s.26). Bu kavram, zamanın dışında insan ve insanın oluşturduğu topluluğa dair bir kabul gibi ırk kavramıyla benzer hatta eş gibi algılsa da aslında etnik gruplar kültürel anlamda birlikteliği olan topluluklardır. Akrabalık düzenlenişler, coğrafi dağılım, sosyo-ekonomik standartlar, politik durum, kimlik, mensubiyet şuuru, amaç vs. ise etnik gruplar arasındaki farklılıklardır. Etnisite kültür olarak kavranırsa “öteki” olan insanların, başka kültüre mensup kişilerin varlığının sürekli biçimlerde olması ve kendi kimliğinin sınırlarının başkalarıyla oluşan mesafeye göre inşa edilmesidir. Bu açıdan bakıldığında “bir grup insanın kullandığı semboller, öznellik ya da amblemler, kültürün görünüşü, öteki gruplardan farklılaşmaları etnisite göstergeleridir.” Başka bir özellik ise etnisitenin bağlam karakteridir. Yani duramsallığından söz edilebilir. Etnik gruplar zaman içinde dağılarak ve birleşerek meydana gelir. Bağlamlar oldukça değişken özellik gösterebilir (Okan, 2004, s.25-26). Bağlamından ayrı bir metin nasıl yanlış anlaşılırsa grubundan ayrı bir bireyin anlaşılması yanlış yorumlamalara zemin hazırlar. Bu nedenle etnik kavramını merkeze alan çalışmaların da bu dikkatle ve düşünceyle hazırlanması gereklidir. Bu özeni göz önünde bulundurarak yapılacak çalışmalarda öncelik yöntemin belirlenmesidir.

Yöntem, kabul edilir ve gerçek olarak benimsenmesi gereken bilgilere ulaşmak için seyredilecek yolun seçiminden başlayıp elde edilen ürünlerin tahlilini ilmî anlamda yapabilmeyi gerektirir. Burada önemli olan iki safha bulunmaktadır. Birincisi ürün elde etme ikincisi ise elde edilen ürünü irdeleme kabiliyetidir. Çünkü çıkarım yapmanın yegâne yolu araştırıp tahlil etmekten geçmektedir. Yapılacak çalışmalarda izlenecek yolun tespiti ve belirli bir plan dahilinde hareket edilmesi, gerek araştırmacı hareket kabiliyetini rahatlatması gerekse araştırılan konunun daha derinlemesine kavratılmasına yardımcı olur. Bu açıdan Goldstein (1983, s.12), araştırmaların safhalarını konunun tezahürü, çözümü, derlenmesi, verilerin sunulması ve geçici cevapların hazırlanması şeklinde sınıflandırmaktadır. Özellikle konusu insan olan çeşitli bilim dalları arasındaki ortak araştırmalarda ise farklı yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalar tarandığında diğer sosyal gruplarda olduğu gibi Alevi-Bektaşî kimliği ile tanınan insan topluluklar üzerine yapılan saha araştırmalarında gözlem ve görüşme tekniklerinin kullandığı görülmektedir. Tarihî bilgi derlenirken gözlem tekniğinden ne şekilde faydalanılması gerektiği düşünülebilir. Çünkü tarih araştırmalarında genel veri toplama tekniği doküman tarama şeklindedir. Sözlü tarihte de görüşme esastır. Fakat araştırma konusu olan topluluğun yaşadığı yer, göç yolları, bir olay varsa hadisenin geçtiği alanı gözlemlemek yani coğrafyayı görmek oldukça önemlidir (Kılıç; Selçuk, 2010, s. 530). Bunun yanında boy ve aşiret çalışmalarında gözlem ve görüşme teknikleri konunun aktarılması ve okuyucuyu tatmin edecek noktada ikna edici olması açısından yeterli değildir. Çünkü gözlem ya da görüşme tekniği kullanılırken aşiret veya topluluğun yaşam anları kayda alınmaktadır. Bu süre içinde bilim insanı kimliği ile *etik yaklaşım* sergilemek zorunluluktur. Özellikle tarih odaklı

araştırmalarda kişilerin kendi tarihlerini kendi dillerinden anlatmaları tarafsızlık duygusunun ayrıca sorgulanmasına neden olmaktadır. Tarihî dönem aktarılırken mensup olunan topluluğun adillaşması ya da belli bir kişi ve/veya zümre üzerinde yoğunlaştırılması diğer insanlara öteki olan hissini vermemelidir.

Bu bağlamda Goldmann'ın tespiti önemlidir. Ona göre tarihin geçmiş dönemlerinin kendine özgü ve zorunlu belirleyicisi vardır. Bir önceki dönemin zorunlu belirleyicisi belli değişimlerle sonraki dönemlerde varlığını devam ettirebileceği gibi yeni dönemin belirleyicileri de görülebilir. Bu bakımdan tarihselcilikte determinist bir nedensellikten söz edilemez. Tarihsel olayların karmaşık yapısı ve geçmişle ilgili bilgilerimizin sınırlılığı zorunlu olarak yorumlamayı getirmektedir. Tarihsel ve toplumsal olgular arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. İkisinden birinde ortaya çıkan gerçeklik olgusu diğeriyle tamamlanmadığı sürece ortaya çıkan sonuç soyut ve parçalı kalır (Goldmann, 1998, s. 24). Rothacker'e göre sosyal bilimlerin görevi yaratıcı insanın edim ve yönelimlerine eğilmektir. Alman Tarih Okulu tarafından tasnif edilen tin bilimleri doğa bilimlerinin nesnel gerçekliği elde etme arzusu yerine, insanlar tarafından nesnelere yüklenmiş anlamları ortaya çıkarmayı amaçlar. Gerçekliği değil, anlam taşıyanı bilmek ister. Doğada daha önce bilinen bir şeyi kendi yasal yapısı içinde kavramak yerine belirli amaçla biçimlendirilmiş nesneyi yeniden anlamlandırmayı ister. Onlara göre tarihsel olguların kendine özgülüğü/tekilliği vardır. Bir tarihsel olgunun anlamı kendi gelişim bağlamı içerisinde değerlendirilmelidir. Yani tin bilimlerinin uğraşı eser ya da nesnenin kendisi değil içeriktir (Rothacker, 1990, s. 15-16). Aslında tarihselci epistemolojinin de temel kaynağı olan bu görüş Alevi-Bektaşî toplulukları üzerine yapılacak çalışmalarda temel yaklaşım olarak benimsenebilir. Çünkü olayların olguya dönüşümü ve olgulara yakıştırılan anlamlar bütünü ve bireylerin toplum olma psikolojisi içinde ortak mazi kaygılarının aidiyet duygusu ile değerlendirilmesi buradaki temel düşüncedir.

Yukarıda bahsedilen bilgiler, Alevilik-Bektaşîlik çalışmalarında izlenmesi gereken yöntemlere hususunda oldukça önem arz etmektedir. Çünkü bu alanda yapılan çalışmalarda genel anlamda iki farklı yöntemin izlendiğini söylemek mümkündür. Birinci yöntemde Aleviliğin tarihsel boyutu üzerine yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Bu yöntemde doküman çalışmaları yapıp, konunun tarihsel anlamda karanlıkta kalan, çözümlenmemiş kısımlarını aydınlatmak için çaba harcanmaktadır. Diğer takip edilen yol ise Alevilik ile ilgili değişik bölgelerde yapılan saha araştırmalarıdır (Yıldız, 2018, s.698). Alevilik-Bektaşîlik araştırmalarında önemli bir sorun, elde edilen yazılı kaynağın güvenilirliği meselesidir. Yazılı kaynak da olsa hatta arşiv belgesi vasfı taşısa da belgenin içinde aktarılan bilgilerin doğruluğu tartışılmalıdır. Fakat bu durum özellikle arşiv belgelerinin değersizliği anlamına gelmemelidir. Çünkü geçmiş zamandan günümüze ulaştırılmış her belge değerlidir. Belgenin sahte olması, taraftar bir bakışla yazılmış olması, belgedeki bilgilerin yanlış olması dahi o belgenin tarihî değerini kaybettirmez. Aksine o belgenin ortaya çıkmasına neden olan ortamı inceleyen bilim insanına yardımcı olur. Burada asıl konu belgenin kim tarafından hangi maksatla hazırlandığı, yanlış bilginin bilerek mi aktarıldığı ve ne tür sonuçlara yol açtığıdır. Yani tarihî belgeyi kesinlikle doğru kabul eden tavır ne denli yanlışsa onu güvenilir bulmayan tavır da o kadar yanlıdır (Ertaş, 2021, s.307). İşte bu noktada nesilden nesile aktarılan sözlü rivayetler önem kazanmaktadır. Sözlü rivayetlerin de güvenilirliği meselesi bulunmaktadır. Çünkü yazılı olan her kayıt güvenilir olmadığı gibi sözlü rivayetler de benzer bir durum vardır. Fakat konunun açıklanması için sözlü kayıtlar önem taşımaktadır. Tarihsel epistemolojinin ön gördüğü yeniden anlamlandırma/yorumlama için sözlü tarih yöntemi önemli bir fırsattır.

Bu bağlamda Alevi-Bektaşî boy ve aşîret çalışmaları gibi tarihî derinliği olan konularla ilgili yapılacak araştırmalarda kullanılması gereken başlıca yöntem sözlü tarih olmalıdır. Bunun en önemli nedeni ise bahse konu toplumun *kapalı* diye tabir edilen sosyolojik yapıya sahip olmasıdır. Sözlü tarih topluluğun içinde bulunan insanların tarihlerini kendi düşünceleri ile kurma fırsatı verir. Şu bir gerçek ki 19. yüzyılda tarih yazımı belgelere dayanıyordu. Fakat sosyal tarih çalışmalarının

başlaması ile birlikte tarihî kurguda değişim olmuştur. Yeni anlayış ile toplum içinde daha güçsüz tipler olarak bilinen kadınlar, köylüler, etnik gruplar, dinî cemaatler tarih yazımına dahil olmuştur. Sonraki dönemde ise bu sınıflara siyasi kişilikler, çalışanlar, düzene direnen gruplar ve feministler gibi marjinal tipler katılmıştır. Bu değişim ile birlikte sessiz yığınlar nesne olmaktan uzaklaşıp tarihin öznesi olmuştur (İggers, 2000, s.105). Sözlü tarih çalışmalarının duayeni kabul edilen Thompson'a göre (1999, s.18) sözlü tarih, insanlar tarafından kurulmuş bir tarih türüdür. Onlara geçmişi verirken geleceği kurmak için de yol gösterir. Aslında sözlü tarih araştırmacılara önemli bir fırsat da sunmaktadır. Elde edilecek kazanım kuramsallaşmış hâli ile tarihin yeniden kurulmasıdır.

Sözlü tarih; insanların hafızaya dayalı öyküleri vasıtasıyla şekillenen; sıradan yaşamayı, günlük hayatı ve benliği tarih içine alma kabulüyle içeriği beliren ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de elektronik anlamda desteklenen disiplinler arası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Yaşlı-geç, kadın-erkek, şehirli-köylü gibi herhangi bir sınıf ayrımı gözetmeksizin toplum içerisinde yaşayan insanların arasında söylenerek, günümüze kadar ulaşmış ve günümüz de de anlatılmaya devam eden geleneksel ve toplumsal benliğin yansıtıldığı, bazen toplumun tamamını etkilemiş hadiseler, bazen de toplumda yaşadıklarıyla iz bırakmış kişilerin hayatlarının ele alındığı ve yazılı belgelere dayanma zorunluluğu bulunmayan anlatılar ise sözlü tarih kayıdır (Gezer, 2022, s.11). Sözlü tarih yaklaşımının kullanılması Alevi-Bektaşî kültürüne ait ürünlerin izahında, anlamlandırılmasında, okuyucuya sunduğu fırsatlarda çeşitlenmelerin meydana gelmesine kapı açar. Böylelikle çoğulcu süzgeçten geçen ürünler topluluğun aynası görevi üstlenir. Fakat araştırmacı sözlü tarih yaklaşımını kullanılırken kendi yorumunu da muhtevaya ekler. Yani bir gazeteci mantığıyla hareket etmez. Gazetecilerin yaptığı röportaj ile sözlü tarihçinin yaptığı görüşmeler arasında bir fark vardır. Sözlü tarih yazmak için yola çıkan bir araştırmacı derinlemesine bir araştırma yapmak için yola çıkmıştır. Bu nedenle yapılacak araştırmalarda, bilginin öğrenilmesi, saklanması, tespit edilmesi, yorumlanması ve analizi safhalarından geçirilerek tez olarak kullanılması gerektiği ön görülmektedir. Sözlü tarih çalışmalarında esas olan olayı bizzat yaşayan kişinin aktardıkları, olayı yaşayan kişiden dinleyen aktardıkları ve eski yıllarda ses kaydı video kaydı gibi nesnelerle yine olayın içinde ya da nakledici vasfında olanların aktarımları vasıtasıyla bu tez oluşturulabilir. Yani sözlü tarihi, tarihî rivayet ve efsaneleşmiş tarihten ayırt etmeden bir yöntem izlenmesi doğru olmaz denilebilir.

Sözlü tarih yöntemi kullanılarak elde edilen bilgiler yazılı belgelerle de karşılaştırılabilir. Sadece yazılı belgeler değil etnografik ürünler, yerler, mezar kalıntıları, türbeler vs. sözlü tarihe yardımcı unsurlardır. Örneğin Kayseri Karaözü Alevileri ile ilgili yapılan folklor çalışmasında ailelerin o bölgeye yerleşimini anlatan ifadelerle, tapu tahrir defterlerindeki kayıtların örtüşmesi bilgi güvenliği ve geçerliliği açısından değerlidir. Bu bölgeyle ilgili yapılan folklor çalışmasında köye yerleşen ailelerin nereden ve ne zaman geldikleri şifahi bilgilere dayanılarak yani sözlü tarih yöntemi ile tespit edilip aktarılmıştır (Özerdem, 1994, s.17). 2019 yılında yayımlanan bir kitap bölümünde ise tapu tahrir defterlerinde yer alan bu husustaki kayıtlar ortaya konulmuştur (Altı, 2019, s.11-48). Sözlü bilgilerin tahrir kayıtlarıyla örtüşüyor olması sözlü tarih yöntemi ile elde edilen bilgilerin boy ve aşiret çalışmaları için ne denli önemli olduğuna dair sunduğumuz tezi desteklemektedir.

Alevilik-Bektaşilik araştırmalarının sekteye uğradığı alanlardan biri de hiç şüphesiz tarih adı altında insanlarla ilgili verilen yazılı malumatlardır. İnsanı merkez alan yaklaşımlar otoritenin gücünün aktarıldığı değil kişilerin var olma ya da yok olma nedenlerinin bizzat kendi ifadeleriyle nakledilmesine olanak sağlayabilecektir. Resmî tarihin aydınlatamadığı ya da yanlış bir şekilde yaklaştığı olaylar ve sosyal yapılar sözlü tarih yönteminin kullanılmasıyla olduğundan, bilindiğinden, söylendiğinden daha da detaylı incelenebilir. Alevi-Bektaşî geleneğinin içinde yetişmiş topluluklar -tarihî kayıtları da dâhil- durağan bir yapının içinde değerlendirilmekten uzaktır. Açıkçası bu geleneğin kendi içinde yaşadığı dinamik süreç diğer topluluklardan daha farklıdır. Çünkü özellikle Anadolu coğrafyasında meskün olan başka Türk topluluklarına uygulanmayan inanç odaklı baskı Alevi-Bektaşî kimliğini taşıyanlara uygulanmıştır ya da uygulandığı anlatılmaktadır. İşte

bu nedenle bu inanca sahip bireylerin meydana getirdiği toplulukların içlerinde yaşattıkları kırılma dolaylı dinamik süreç hiç son bulmadan devam edegelmiştir. Dolayısıyla onlarla ilgili yapılacak araştırmalarda sözle başlamak, sözün pişirilmesine şahitlik etmek ve sözle olan dolanımı anlamak oldukça önemlidir. Çünkü bu gelenek tarihten günümüze sözlü olarak aktarılmış, aktarılmaya da devam etmektedir. Sözü bir kenara bırakıp sadece yazılı belge ya da bilgilerle Alevi-Bektaşî boy ve aşîret çalışması yapmak gerçeklerden uzaklaşmaya neden olur. Burada sözden kasıt bir anekdotun aktarılmasından ibaret değildir. Alevilik kültür ekolojisi başlı başına imgelerle donatılmış bir yapıya sahiptir. Genellikle eskiye ait semboller, yaşanan düzeni meşrulaştırır. Bu nedenle geçmişten gelen bilgiler pratiklerle tanışıp sürdürülmektedir. Sadece bu uygulamalar değil bedensel uygulamalar da sözlü tarih başlığı altında incelenebilir. Ancak bu hafızada saklama ve icra edebilme işlemi açık, örtülü veya deneyimin birçok düzeyinde gerçekleşebilir. Hatıra törenleri ve bedensel uygulamalar da bunun farklı alanlarındaki işleyişleridir (Connerton, 1999, s.11-16). Bunun en güzel örnekleri ise cem törenleri ve semahlardır. Anadolu sahası gezildiğinde cem törenlerinin farklılaştığı, semahlara başka isimler verildiği yani doğasında bir değişim ve dönüşümün olduğu, dahası bu törenleri icra eden topluluklarla birlikte özümsemiği hemen fark edilir. Dolayısıyla törenlerin ve pratiklerin anlamlandırılması, yorumlanması, tahlil edilmesi etnik grubun kendi olanını verirken diğerlerinden olan farklılıklarını da gözler önüne sermekte ya da ortak zenginliklerini göstermektedir.

Bu çerçevede sözlü tarih yöntemi kullanılması esnasında araştırmacının gazeteci kimliğine bürünmemesi gerekir. Buradaki en önemli sorun nitelikli kaynak kişiye müracaat edilmesidir. Nitelikli kaynak kişi deyimi geleneği yaşatan, geleneğin içinden gelen, sosyal medya adı verilen iletişim araçlarından uzak, kendi kültürel kaynağından beslenen insanları tarif eder. Elde edilen verilerin sağlamasının alınması ya da alınmaması ise ikinci bir sorundur. Bu süreci ilmek ilmek işlemek suretiyle sözlü kültür ürünlerini bir yığın olmaktan çıkarabilmek de araştırmacıların görevidir. Ön mülakatlar, tarihî değeri olan maddi unsurlar, görüşmeler, aile şecereleri sözlü tarihin sadece birer parçasıdır. Bir araştırmacı için faydalı olabilmekse, -ifadelere bağlı kalıp- tasnif, yorum ve tahlile başvurarak, eldeki malzemeden bir tarih kurmaktır. Resmî tarihin genellikle kayıt altında tutmadığı insanların tarihi kurulurken de vakıa, öznenin ve/veya olayı nakledenin bakış açısından görülmekte ve işlenmektedir. Tarih bir olgu gereksiniminde bulunmakta, geleneğin içinde aranmaktadır. Bu işleyiş, geleneği çok fonksiyonlu kullanan tarihî bir bakış açısıyla mümkündür. Dolayısıyla geleneğe ait olan ne varsa hepsi aynı zamanda tarihin konusudur. Bunların bir kısmı halen icra edilirken, bir kısmı ise bireylerin hafızalarında saklanmış ve anılarına yerleşmiştir. Hafızada saklananın vasfı ile yaşatılanın vasfı tarihî açıdan aynıdır (Gezer, 2023, s.42). Geleneğin direnci zorlamayla değil kutlamayla mümkündür. Bellek hafızasında kodladığı kültür envanterini ve tarihî numuneyi yeri ve zamanı geldikçe anlatabilmek ve/veya uygulayabilmek için saklamaktadır. Örneğin nefesler, düvazımlar, şathiyeler, devriyeler sadece enstrümanla icra edilen kültür unsurları değil aynı zamanda kültür yolunu takip edip günümüze ulaşmış tarihî ezgilerdir. Tarihten kasıt bir sadece olayın nakli değildir. Sözlü tarihte olayın naklini barındıran metinlerin değeri kadar sözlü şiir ürünlerinin de değeri vardır. Bu değerlerin tespiti için kullanılan görüşme tekniğinde soru listeleri hazırlanarak ya da doğaçlama kaynak kişilere sorular sorulmaktadır. Özellikle diyakronik karakter taşıyan çalışmalarda incelenen topluluğun daha önceki dönemlerde; hangi şekilde, nerede, hangi zaman dilimlerinde hayat sürdüğünü öğrenmek mülakatlar neticesinde mümkündür. Fakat görüşme tekniğinin kullanılması esnasından geçmişin kayda alınması, sadece anlatılanın yazıya aktarılması değildir. Bu nedenle geçmişin kaydının yapılmasıyla yani karşıda bulunan kişinin anlattıklarıyla konuyu sınırlamak sosyal bilimlerin çerçevesi içinde konunun sınırlı kalmasına neden olur. Çünkü elde edilen bilgilerin derinliğini anlamak da derlemek kadar önemlidir. Tabii olarak burada bilişsel yanılsamaya düşmemek gereklidir. Çünkü bireyin kendinden olanı tanımlama isteği, olmayanın anlatılması şüphesini de belki de beraberinde getirir.

Günümüzde iletişim ağını elinde bulunduran teknoloji hiç olmadığı kadar üstün seviyededir. Teknolojinin bu denli gelişmesi eski dönemlerde oldukça zor şartlarda yapılan ses ve/veya video kayıtlarının artık kolayca elde edilmesine olanak sağlamıştır. İcra ortamında yapılan kayıtların yanında eski dönemde kayda alınmış kaset ve teyp kayıtları da önemli hazinedir. Hatıra olması için yapılan kayıtların içinde önemli bilgiler olması muhtemeldir. Sosyal medya kanallarından yapılan yayınlar da iletişimin birden çok kişiye ulaşması için önem taşımaktadır. Görüntülü konuşup kayıt altına alma da sözlü tarih için kullanılacak derleme yöntemlerindendir (Gezer, 2023a, s.175-176). Örneğin 1980 yılında kayda alınan video görüntüsü ya da kasetlerde kayda alınan konuşmalarda önemli bilgiler bulunmaktadır. En azından üç-dört kuşak öncesine ait tarihî bilgiler, sözlü kültür ürünlerinin icra ortamıyla birlikte tespit edilmesinin sağlayan notlar, ses kayıtlarında ezgiyle birlikte söylenen manzumeler geçmişe tanıklık etmesi açısından çok büyük önem arz etmektedir.

Bilginin saklanması sonrakı safha ise alınan bilgiyi yorumlamaktır. Burada görev derleme ya da araştırma yapan kişidir. Yorumlama işine geçmiş anlamlandırmak ismi verilebilir. Geçmiş anlamlandırılması aynı zamanda şimdi olanı anlamaktır. Daha net bir ifadeyle günümüze yansıyan tarihî kabulleri saptayabilmektir. Araştırmacılar Alevi-Bektaşî boy ve aşiretlerini çalışırken aynı zamanda günümüzde yaşayan insanların kendi kabullerini aktardıklarını göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, sözlü kültür ürünlerinin farklı anlamlar ihtiva edecek şekilde tahlil edilebileceği görülmüştür. Özellikle sözlü kültür metinlerinde geçen bir mısra dahi inancı, inanılmışı, topluluğun sembolü olan anlamı yansıması açısından çok önemlidir. Ayrıca tarihî olgunun izinin sürülmesi ya da tarih olan nesnenin kaynağı ve deviniminin bulunması için bazı sözlü kültür ürünleri referans olacak eser mahiyeti taşır. Bu tür tahlilleri yapabilmek için farklı disiplinlerden faydalanmak, disiplinlerin farklı bakışlarını zenginlik olarak görmek gereklidir.

Sözlü tarih yöntemi kullanılırken bilginin akılda kalması için hafızada saklamayı, kaydetmeyi kolaylaştıran kalıp sözleri ve musikiyi içeriğinde bulundurmasının önemi araştırılmalıdır. Çünkü Alevi-Bektaşî geleneği aynı zamanda sözlü kültür ve müziğin kavuştağı olma özelliği taşımaktadır. Fakat sadece bu kavramlar bilginin saklanması izah etmek için yeterli değildir. Bunlarla birlikte sözlü kültür iklimi içinde yetişen insanlarda geleneğin içinde olma, merak etme ve öğrenme güdüsü de etkilidir. Çünkü insanlar merak ettikleri ve öğrenme güdüsüyle hareket ettikleri için tekrar ederler, nefesler söylerler, söyledikçe de belli formlar zihinlerine yerleşir. Bu aşamada insanların eleştiri odaklı davranarak mensubu olduklarını düşündükleri boy, aşiret vs. ile hangi noktada uzlaşamadıkları, gruba dâhil olamayıp diğerleri ile ortak olan benliği içselleştiremedikleri ve bunun nedeni olan kuralları niçin anlayamadıkları sorunlarının irdelenmesi gerekmektedir. Aslında bu durum aşiret ve boy odaklı çalışmalarda tarihin günümüz neslinin gözünden anlamlandırılması anlamına gelmektedir. Böylelikle araştırmacının tarihî referansları kullanmak suretiyle ortaya koyduğu güzellemeler ya da eleştiriler bütününün, grubun mensubunca ne denli kabul edilmiş olduğunu ortaya koyması açısından oldukça kıymetlidir. Çünkü bu yolla aşiret ya da boya genetik olarak mensup olan kişinin bireycilik tutkusu ile hareket ettiğine; kendisini aileden görmediğine ya da sahip olduğu düşünülen değerler silsilesinin onun için herhangi bir anlam ifade etmediğine şahitlik edilebilir.

Sonuç

Ortak kültür değerlerinin en önemli vasıflarından biri bireylere aidiyet duygusu kazandırmasıdır. İnsanlar birlikte hareket ettikleri kişilerle aynı kaygıları taşımakta, aynı üzüntüleri paylaşmaktadır. Aralarında özellikle soy birliği olan topluluklarda ise bu birliktelik aynı amacın teşekkülüne de zemin hazırlamaktadır. Alevi-Bektaşî toplumu kendi iç dinamiğinde gizlenmiş, sırlarla dolu hazineleri ortak payda olarak kullanıp gelecek nesillere aktarmayı başarmıştır. Hem de bu aktarım şifahi yapılmıştır. Böylelikle belki de dünya üzerinde sözlü kültür hazinesi en müstesna topluluklardan biri olma vasfı kazanmıştır. Bu denli zengin bir kültürü içinde barındıran Alevi-Bektaşî kaynaklı konular üzerine ilim dünyasında araştırmalar yapılmış, yapılmaya da devam

etmektedir. Bu bağlamda Alevilik terimi başta olmak üzere bu topluluğa dahil insanların tanımlanması için kullanılan birtakım kelimelerin yeniden gözden geçirilmesi, kahramanların tarihî şahsiyete dönüşme biçimlerinin irdelenmesi, hatta resmî tarihle mukayese edilmek suretiyle doğru olanın aktarılması için çaba harcanması ve izlenecek yöntem önceden belirlenerek ilmî kriterlerin dışına çıkılmaması gereklidir.

Alevi-Bektaşî toplumu tek başına sözlü kültür hazinesi olmasının yanında her biri ayrı bir değer olan farklı boy ve aşiretlere mensup bireylerden oluşmaktadır. Aleviler için her ne kadar soy birliği esas denilse de soy olarak farklı boy ve aşiretlerin Alevi kimliği ile bir anıldıkları görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Alevilik ve soy kavramlarının tekrar ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Dahası “Alevi-Bektaşî” üst başlığında yapılacak boy ve aşiret çalışmalarının da bir yöntem ile işlenmesi gereklidir. Bu bağlamda, üzerinde çalışma yapılacak Alevi-Bektaşî topluluklar özelinde, boy ve aşiret temelli yaklaşımlarla araştırmaların niteliklerinin artırılması elzemdir.

Özellikle tin bilimleri temelli çalışmalarda yenilikçi tarih yaklaşımının kuramsal olarak benimsenmesi; doğru olanı, kabul edileni ortaya çıkarma açısından araştırmacılara yön vermektedir. İnsanların tarihlerini aktarması ve onların aktarımlarıyla tarihi inşa etme süreci, araştırmaların en önemli safhasını oluşturmaktadır. Bu aşama sonraki safhalar için de öncül olacağından tespitlerin bir bütüne dönüşmesi amacıyla sözlü tarih yönteminin kullanılması gerekir. Süreç işlenirken nitelikli kaynak kişiye müracaat edilmesi, görüşmelerin gözlemlerle ve elde edilecek etnolojik bulgularla desteklenmesi konunun ilmî izahı için oldukça önemlidir. Çünkü sözlü tarih ile etnisite vurgusu, tarihî sözlü kayıtlar, göç kavramı, insanların yalnız başladıkları yolculuğun kolektif hale dönüşümünün anahtarları bulunup; açılacak yeni kapılarla gizli hazine daha da zenginleştirilir. Böylelikle toplulukların tarihî serüveni en azından birkaç kuşak öncesine kadar tespit edilip, doğrudan o topluma mensup bireylere, dolaylı olarak da akraba ve komşu topluluklara ilişkin yeni bilgilere ulaşma imkânı verir. Dahası tarih yeniden kurulurken bireylere bu kurgunun bir parçası olarak söz söyleme fırsatı verilmiş olur.

References

- Akın, B. (2023). Alevi mi, Kızılbaş mı, Şia mı? “Alevi” sözcüğünün tarihte bugünkü anlamıyla kullanımına dair birtakım yeni mülahazalar. *Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, (28), 18-50.
- Akpınar, A. (2020). II. Abdülhamit dönemi devlet zihniyetinin Alevi algısı. *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik Tarih-Kimlik-İnanç-Ritüel*. (Der. Yalçın Çakmak, İmran Gürtaş). İletişim Yayınları.
- Aksoy, M. (2011). Türkiye ve Tunceli’deki koç, koyun, at başlı, insan üsluplu (balbal) mezar taşlarının kökeni ve kültür tarihindeki yeri. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, (454), 16-24.
- Altı, A. (2018). Nüfus defterlerine göre Karaözü’nün demografik yapısı. *Kayseri Alevileri I*. (Ed. Ali Selçuk-Aziz Atlı). Kayseri Hacı Bektaş Veli Derneği Yayınları.
- Aydın, S. (2020). Bir etno-dinsel kimlik olarak Alevilik. *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik Tarih-Kimlik-İnanç-Ritüel*. (Der. Yalçın Çakmak, İmran Gürtaş). İletişim Yayınları.
- Bruenessen, M. V. (2020). *Kürtlük, Türklük, Alevilik*. (Çev. Hakan Yurdakul). İletişim Yayınları.
- Bozkurt, İ. (2023). Seyit Rıza Milletler Cemiyeti’yle Birleşik Krallık’tan yardım istedi mi?. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (107), 213-231.
- Çamuroğlu, R. (2008). *Değişen koşullarda Alevilik*. Kapı Yayınları.
- Connerton, Paul. (1999). *Toplumlar nasıl anımsar?*. (Çev. Alaaddin Şenel). Ayrıntı Yayınları.
- Demirci, G. (2020). *Şalpazarı (Ağasar) bölgesi Çepnilerinin dinî inançsal evreninin incelenmesi*. (Yayınlanmış yüksek lisan tezi). Karabük Üniversitesi.
- D. Smith, A. (2013). *Milliyetçilik -kuram-ideoloji-tarih*. Atıf Yayınları.
- Erdemir, A. (2009). Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde Alevi-Bektaş örgütlenmeleri. *Geçmişten Günümüze Alevi-Bektaş Kültürü*. (Ed. Ahmet Yaşar Ocak). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ertaş, M. Y. (2011). Osmanlı belgeleri. *Tarih için metodoloji*. (Ed. Ahmet Şimşek). Pegem Akademi Yayınları.
- Gezer, S. (2022). *Kayseri Alevileri Yedi Bucak Avşarları tarih, kimlik, inanç, kültür*. Nobel Yayınları.
- Gezer, S. (2023). *Folklor ve sözlü tarih -ağıtlarda sosyal tarih üzerine bir inceleme-*. Nobel Yayınları.
- Gezer, S. (2023a). Sosyal medyada kültür aktarımı ve folklor alanındaki veri toplama araçlarındaki yenilikler. *10. Uluslararası 19 Mayıs Yenilikçi Bilimsel Yaklaşımlar Kongresi Bildirileri*. s.171-184.
- Gezik, E. (2020). Bu yol nereden gelir? Anadolu Aleviliğinin başlangıcını aramak. *Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik Tarih-Kimlik-İnanç-Kültür*. (Der. Yalçın Çakmak, İmran Gürtaş). İletişim Yayınları.
- Goldmann, L. (1998). *İnsan bilimleri ve felsefe*. (Çev. Afşar Timuçin, Füsun Aynuksa). Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Goldstein, K, S. (1983). *Sahada folklor derleme metotları*. (Çev. Ahmet E. Uysal). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Başbakanlık Basımevi.
- Gökalp, Z. (2011). *Kürt aşiretleri hakkında sosyolojik tedkikler*. Kaynak.
- Iggers, G, G. (2000). *Bilimsel nesnellikten postmodernizme yirminci yüzyılda tarih yazımı*. (Çev. Gül Çağalı Güven). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İpek, Y. (2022) Tarihçe. *Şia’dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik*. (Ed. Yasin İpek). Bizim Kitaplar.

- Karaca, İ. (2022). *Ehl-i Haklar'da kültürel hayat*. Çizgi Kitabevi.
- Karaca, İ. (2022a). Anşa Bacılı-Beydili Köyü örneğinde Türk kültüründe tabiat kültürleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 507-516.
- Kayar, S. (2025) Alevi toplumunun rol modeli: Diyar Ağa. *Niyaz Alevilik Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, 173-188.
- Keskin, M, Y. (2009). *Kentleşme sürecinde Alevilik gelenek ve modernlik arasında gelgitler-Elazığ örneği*. Kırılcım Ajans Yayınları.
- Kılıç, S. Selçuk, A. (2010). Türkiye’de dinler tarihi alanında yapılan saha çalışmalarında karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri. *Türkiye’de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü, Yarını)*. (Ed. Ali İsmail Güngör, Asife Ünal, Hüsamettin Karataş, Yasin Meral, Dilek Özbey). Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları.
- Massicard, E. (2011). *Türkiye’den Avrupa’ya Alevi hareketinin siyasallaşması*. İletişim Yayınları.
- Subaşı, N. (2005). *Alevi modernleşmesi –sırrı ifşa eylemek-*. Kitabiyat Yayınları.
- Sümer, F. (1976). *Safevi devletinin kuruluşu ve gelişmesinde Anadolu Türklerinin rolü*. Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları.
- Ocak, A, Y. (2010). *Türkiye sosyal tarihinde İslam’ın macerası*. Timaş Yayınları.
- Okan, M. (2004). *Türkiye’de Alevilik -antropolojik bir yaklaşım-*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Oommen, T.T. (1994). State, nation And ethnics: the processual linkages. (Ed. Peter Rataliffe. *Race, ethnics and nation*). Ucl Press.
- Özdemir, A, R. (2024). *Kayıp Türkler etnik coğrafya bakımından Kürtleşen Türkmen aşiretleri*. Kripto Yayınları.
- Özdemir, A. (1994). *Tarihi kültürü folkloruyla Karaözü*. Genç Ofset.
- Rothacker, E. (1990). Tarihçilik sorunu (tin bilimlerinde dogmatik düşünme formu ve tarihçilik sorunu). (Çev. Doğan Özlem). Ara Yayıncılık.
- Sâid, B. (2000). *Türkiye’de Alevi-Bektaşî, Âhi ve Nusayri zümreleri*. (Yay. Haz. İsmail Görkem). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sami, Ş. (1901). *Kamûs-ı Türkî*. Akdem Matbası.
- Şanda, M. (2017). *Beydili aşireti*. (Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi). Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teber, Ö. F.; Çalkan, R. (2019/8). Alevi-Bektaşî nefeslerinde tevellâ ve teberrâ. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, (1), 89-96.
- Tellioglu, İ. (2004). *Osmanlı hakimiyetine kadar Doğu Karadeniz’de Türkler*. Sarender.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi*. (Çev. Şehnaz Layıkel). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Türkay, C. (2012). *Başbakanlık arşiv belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğunda oymak, aşiret ve cemaatlar*. İşaret Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1995). *Alevi-Bektaşî kimliği -sosyo-antropolojik araştırma-*. Timaş Yayınları.
- Tylor, E, B. (1871). *Primitive culture I*. London.
- Ünlüsoy, K. (2020). *Anadolu’da Hz. Ali tasavvurları (XIII.-XVI. yüzyıllar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Üzüm, İ. (1997). *Günümüz Aleviliği*. İSAM Yayınları

Yıldız, H. (2018). Alevilik-Bektaşilik araştırmalarında yöntem sorunu. IV. *Uluslararası Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Sempozyumu. (18-20 Ekim 2018)*. (Ed. Orhan Kurtoğlu, Ayşe Çamkara Erginer). Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.

URL 1 Alevilere dair bir not – HyeTert (Erişim tarihi 19.11.2025).

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.